

VASÁRNAPI UJSÁG

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK egyúttal: egész évre - 12 frt félre - 6 » Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG: egész évre - 8 frt félre - 4 » Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK: egész évre - 6 frt félre - 3 »

36. szám. — 1876.

Budapest, szeptember 3.

XXIII. évfolyam.

JÓZSEF NÁDOR.

1776—1847.

VANNAK alakok, melyek ha egyszer kiléptek a semmiség öléből, nem enyésznek el soha többé. Némelyeket az író vagy költő képzelete terem, mint a Shakspeare vagy Molière alakjai, egy Lear, Hamlet, Desdemona, Tartuffe, Harpagon; másokat a népek emlékei, képzeletük által támogatva, a mondában örökítnek, mint a Homér alakjai, vagy Rustem, Szigfried, Álmos, Guinevre, Lancelot. Végre másokat a történelem valóságai ad örök kincsekül s büszkeségül a nemzeteknek, az emberiségnek. Ez alakok, a tökély mellett a valóság varázsával hatnak lelkünkre, fölemelik emberi (olykor nemzeti) öntudatunkat s elévülhetetlen sajátjainkka válnak, példányképeket nyújtván, nemzedékről nemzedékre.

A mi történelmünk sem szegény ily példányalakokban; s nemzeti gazdagságunk legrágább és legmaradandóbb részét nagyjaink teszik, kiknek neve történelmünk lapjaira elévülhetetlen betűkkel van felírva, alakjaik pedig mindnyájunk szívében és tudalmában élnek. Csak a jelen nemzedék is néhány ily halhatatlan alakot őriz közvetlen látás után s ad át az utódoknak megőrzés végett.

Ei soha el nem enyészhető alakok közé tartozik azon férfi is, kinek születése százéves fordulóját f. évi szept. 3-kán halálával ünnepli az ország fővárosa s vele az egész haza és nemzet. József, cs. kir. ausztriai főherceg s Magyarországnak ötven éven túl nádora, a legnehezebb időkben, s a király után a legmagasabb polcon, vezére és őrállója a nemzetnek és alkotmányának, közbenjáró közte és az uralkodó között.

Szabatosan alkotmányos idősorokban, képviselői kormányzat mellett, e tiszt a kormány fejét illeti meg, a kiben a fejedelmeknek és a nemzet képviselői többségének bizalma egyesül. S még ekkor sem mindig könnyű e tiszt; s nem példátlan, sőt az alkotmányos gyakorlat szerint rendén van és gyakori, hogy a férfi, ki e magas állást foglalja el, visszalépni kénytelen, mert vagy egyik vagy másik fél bizalmát elvesztette.

De mennyivel nehezebb az állás — s

JÓZSEF NÁDOR.

LŐPOR,

fekete és fehér (svájci és angol), továbbá robbanó por, dynamit, gyújtókanóc, gyutacs, töltények, valamint minden néven nevezendő 18- és robbanó anyagok a legelőszöbben kaphatók

ÉDER I-ső kir. lőpor-kereskedésében Budapesten.
Iroda: IV. ker., váci-utca 12. sz. a.
Fennáll 1850 óta.

Lőpor-árak: 1 kilo legfin. svájci vadászpor dobozban . . . 2 20
1 angol fehér vadászpor vázozásos dobozban . . . 4 60
A láda és bepakolási díj: 1 kilonál 25 kr., 2 kilonál 30 kr., 3 kilonál 40 kr., 5 kilonál 50 kr.

Megrendeléseknél az ár egyuttal megküldését kérem.

A híres 30 éves valódi szyrmiai zárda-szilvoriumnak egyedüli főraktára Budapesten, **ÉDER ANTAL GYULA** zongora-üzletében, váci-utca 12. sz. a. létezik.

Ára: nagy pezsgőüvegben ft 1.20
» pites üvegben . . . 2.—

Széthelyesek, minden irányban előpéz és utánvét mellett, mindenkor pontosan teljesítetnek.

Növeldei értesítés.

A szünidőt külföldön szándékozván tölteni, szerencsém van tudósítani a tisztelt születek, miszerint távollétemben, helyettesem **Barzó József** tanár úr — ki nálam 23 év óta működik — teljes tárgyismerettel adand felvilágosítást intézetem irányában tudakozó kérdéseikre; kész szívvel küldi meg, kívánatra, intézetem programját; pontosan kezemből juttatja a hozzám Pestre címzett leveleket; s érvényesen teljesíti a belépő novendék előjegyzését és beírását.

Felvezetek pedig elemi és gymnasiumi oktatásra, nem különben a real és gymnasiumi pályához előkészítés végett, 6—15 éves novendékeknek rendszeren, idősbeket a körülmények szerint: akár benlakók-, akár bejárók, — akár úgymondott félkosztosok kívánnak lenni.

A tanítást szeptember 5-ik napján czélom kezdeni. Budapesten, IV. ker. czukor-utca 6. számú szajtházamban.

Szönyi Pál,
2175 királvi tanácsos, magánfelnövelde-tulajdonos.

VIRÁGREGÉK.

Irta **TOMPA MIHÁLY.**

Egy szinnyomatul czimképpel.

Ára fűve igen díszesen kiállítva 2 ft 50 kr.

Kiss József KÖLTEMÉNYEL.

Ára fűve 2 forint.

ROBEY és TÁRSAI

Budapest Millő ut 1. szám

ajánlják kitünő **konkolyválasztó, szóró- és szelelő-rostáikat, 2 lovas sorvető-gépeket, szórva vető-gépeket, szecska- és répa-vágókat,** és minden más, a gazdasági gép-szakmába vágó eszközöket, melyekből nagy készletet tartanak

2178

Képes árjegyzékkel és bővebb tudósítással szívesen szolgálnak **Robey és társai.**

Valódi eredeti Serail-Pasta, tapasztalt és híres legbájosabb szer szőpít, per-senének, pattanások, arcvörösség, bőrtaka, ráncok, maffiók stb. ellen, minden évszakban biztos segélyt nyújt, és pedig káros következmény nélkül, különösen a bőr tisztáltságságát eltávolítja. Ára 1 ft 50 kr.

Valódi eredeti Serail-bőr-ifjító-tej, keleti mosdó-Excir, általában használatra, szépíti a bőrt, a örök ifjúsági frisséget kölcsönöz annak, ezen fölülmúlhatatlan szer különösen használatos fürdő és minden mosakodás után és ha az arcz a nap hőségének vagy hidegnek kitéve van. Egy üvege ára 90 kr.

Valódi Serail-hajnövesztőszer, ezen világhírű balzsam a hajnövelésére szolgál, melyből készítették: ezen balzsam — mint semmi más — medvesziből készült, ennél fogva azon rendkívüli erővel bír, hogy egész kopasz helyeken is a legdrágább haját növeszt. Egy üvege ára 90 kr. o. e.

Valódi Serail-fejkorpa-szesz, az egyetlen szer, mely után az annyira alkalmatlan fejkorpát megemmielő, valamint a sömörképződést a fejben egyszerűen elhárítja. Egy üvege ára 90 kr. o. e.

Valódi keleti szakállnövesztő-kenőcs, még fiatal is a legrövidebb idő alatt a legdrágább szakállt növeszt. Több ezer férfi ezen csodálatlan szerrel készítették. Ára 1 ft 60.

Valódi keleti haj- és szakáll-festőszer, megőszült, barna és fekete hajnak előbbi természetes színet visszaadja, vörö- vagy szőke haját teljessé barnára vagy sötét-feketára fest. Ára 3 ft 20 kr minden hozzá szőke- és készlettel. (Össze nem tevesztendő az európai hajfestőszerrel!) Ára 1 ft 60.

Pasta Miracula, indiai növényzatrakból készült fehér ártal, matlan balzsam. Ha ezen balzsamból a bőr bármely részére, például az arczra, ajakra stb. csekély mennyiségűt dörzsölünk, az esetben még természetes vagy beteges sápadtságnál, sőt elemesedést koronál is 20 perc alatt ama utánzóhatatlan, mintegy odahullott, virágzó s állású testünket (Incarnat) idéz elő, miyent gyakorta csak felettünk szép és fiatal emberekkel találkozunk, a mely sem izadátság, sem többszörös törölgetés által el nem tavoltítható. Ezen ki üő szer minden festőszerrel többre becsülendő. Ára 1 ft 80 kr.

A fentebb elősorolt készítmények, a legelőszöbök pipere-asztalainál, nélkülözhetetlenek s az összes európai szépitőszereket is által-ják, mert nem önkényrűleg választott anyagokból készítenek, hanem közvetlenül a Kelet növényeiből véteves és eszedőveken át a Serail tisztáltságság titkát képeztek; egy világszerte ismert illatszere-vegyészi műhelyből érnek. Mustapha Effendi, csász. török udvari illatszere-szertartó Konstantinápolyban. — Valódi és eredeti minőségben Európában csak az alábbnevezett főraktárban kaphatók:

REISS B. urnál Budapesten, király-utca 46. szám, I. emelet, hová minden megrendelés intézendő, melyek pontosan és lelkiismeretesen az összeg e leges beküldése vagy utánvét mellett teljesítetnek. Minden czikk mellé a szükséges használati utasítás hozzácsatolva van és pedig német és magyar nyelven. A postán küldendő csomagolás- és helyecért 20 krral több számítatik. 1876

Cs. és kir. kiz. szabadalmazott **üditő-nedv**

Kwizda Ferencz Jánostól Korneuburgban.

Az egyetlen, a mely a cs. k. egészség-ügyi hatóságtól szorgosan meg lett vizsgálva, s O Felsőge I. Ferencz József császár által ki-árola a szabadalommal kitüntetve.

Ezen szer a lovat legnagyobb megerőltetések között is késő vénységig kitartóan és tűzben megtartja, s különösen nagyobb fáradságok előtt é. után erősítésül szolgál; jelesnek bizonyult még a kőszvény, hűdések, ideg-daganatok, ficzomodás, megrándulások, rekkantság, s más efféléknél.

Egy üveget 1 ft 40 kr. o. é.

Ezen cs. és k. szabad. üditő-nedv jeles hatását megerősítő, számos levél közöl közöljük a következőket:

Kwizda Ferencz János úrnak, Korneuburgban.

Az ismételt rendkívüli eredmények által, melyeket az Ön általános ismert és johiri üditő nedvével O cs. Felsőge V. FERENCZ, estei főherceg és modernai herceg istállóiban elértem, azon kellemes helyzetben vagyok egyuttal kötelességemnek is tekintem, Önnek teljes megelégedésemet nyilvánítani s üditő nedvét minden ló-tulajdonosnak a legmeleg-bben ajánlani.

Ezen nedv nemcsak a már megsérült lapoczkák, in, ideg és csuklók bajainál, tesz jó szolgálatot, hanem az egészséges lónak is rendkívüli erőt és ruganyosságot kölcsönöz s a fiatal lovaknál megfeszített munka után csodákat mivel.

Még lapoczká-hűdésekénél is, a midőn már sem szőrkötél, sem erős bedörösölés, sőt égetés sem használt, az Ön üditő nedve, következetesen használva, minden sebhely és kopaszág hátrányos következményei nélkül, sikerrel volt.

Körömkeményesét is, érdes, repedezett patákra, ez alkalommal szintén nem hagyhatom említés nélkül, miután az nékem ismételt, kivált kocsi-lovaknál, megfizethetetlen szolgálatokat tőn.

Hadd említsék fel egy kiváló esetet:

»Juditha, az értékes angol vadászparipánál minden alkalmazott szer daczára nem lehetett a repedezett patát orvosolni, míg az Ön körömkeményesét 14 napi használata után rendkívüli javulás állott be, s a ló mostanság teljesen egészséges patákkal bír. 1737

Bécs. **Steinbach,** főhercegi lovasmester.

A cs. kir. szabadalmazott üditő-nedv raktárai léteznek: Pesten: TÖRÖK JÓZSEF gyógyszerész király-utca 7. sz., Thallmayer A. és társa, Halbauer testvérek, Stern és Schmid, Neruda, Kochmeister Frig., Topits J., Hoffmann J., Kania és Maklár. — Budan: az udvari gyógyszerárban, az »Angyalhoz« címzett gyógyszerárban. Magyarországon meg minden városa és mezővárosában van rakhely, mi koronkint a legolvasottabb lapokban köz tudomásra hozatik.

ÜVÁS. A csásdás elkerülése végett felkértek mindenki, miszerint Kwizda F. J. üditőnedvét, mely egyedül fűtette ki es. k. kiz. szabadalommal össze ne tévesse más hasonló nevezett készítményekkel. Továbbá sziveskedjék mindenki arra figyelni, hogy a korneuburgi marhapor minden feliratú alábbi névaláírásos vörös színben van lenyomatva s kötelessé emnek tartom köz tudomásra hozni, hogy hamisítványok fordulnak elő, melyek teljesen hatástalanok, sőt kártékonyak levén, ezekre különösen figyelmeztetek mindenkit. 1724

Ki védjegyem hamisítóját olyképp juttatja tudomásomra, hogy azt törvényes büntetés alá vonhatom: 500 frtig terjedő jutalmat nyer tölem.

A FRANKLIN-TÁRSULAT magyar irod. intézet kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4.) megjelent és kapható:

Vallás és Tudomány.

Irta: **DUX ADOLF.**

TARTALMA: A világ rejéty. — Szent Péter és a ten-mészettudósok. — Az »isten« — Vallás és tudomány testvérek. — Párhuzam hit és tudomány közt. — A fény mint szervező elv. — A heterogen nemzés. — Az ész kiválása. — A világ-mechanismus.

Ára fűve 60 kr.

Öreg HEGEDŰS LAJOS.

Eredeti tréfák, adomák és mondák a cigányéletből.

Harmadik kiadás.

Ára fűve 80 krajczár osztr. árt.

nek alkalom sem nyújtatik: szóval nem parlamenti kormányzat mellett, a minő hazánk is volt 1848 előtt.

Ily állást foglalt el József nádor, s megtartotta azt, meg abban a fejedelem és a nemzet bizodalmit több mint ötven év leforgása alatt; megtartotta a nemzet és a trón iránt egyaránt megőrzött s egyik részről is soha kétségbe nem vont hűsége, meg bölcsesége által s az által, hogy a trón és a nemzet legnehezebb napjaiban, mikor a kettő egymáséval ellentétesnek tartotta érdekeit, ő azok közösségét felismerte, s a közvetítő, rendesen oly hátlatlan, szerepét végre mindkét részről elismert sikerrel, soha sem tévőzva, mind a két fél részrehajlatlanul és elfogulatlanul vitte.

Ósi alkotmányunk s újabb törvényeink szerint a nádort, az ország első tisztviselőjét s bizonyos esetekben a király helytartóját, az országgyűlés választotta, királyi hármast kijelölés alapján. Az ország legelső családjai, legnagyobb férfiai viselték a tisztet, melyben a trón és a nemzet bizodalmitának kelle, legalább a választáskor központosulnia; s csak az újabb időkben is — a Habsburgház uralkodása alatt, — Eszterháziak, Thurzók, Széchenyiek, Batthyányak, Illésházyak ilték a nádori székhelyre. Ők nehézt, vészterhes és végzettséggel fenyegető korszakban, mint a mult század végén, József alkotmány-ellenes uralkodása után, a Lipót alatt alig helyre állt bizodalmit s kiengesztelt nemzettel szemben, a francia forradalom kitörése perczében, az uralkodóház teljes megnyugvást csak oly nádorban találhatott, kinek érdekei válhatatlanul vannak az övéhez kötve, kinek hűségében bármely megpróbáltatások között, még egy belforradalom esetében is megbizhatnák: szóval, a nádornak az uralkodó család tagjának kell vala lennie. De másfelől a nemzetre sem lehetett volna a hármast kijelölés által oly nádort erőszakolni, a kibén viszont ő nem bizhatnék meg. Más részről maga a nemzet is szívesen láthatta, ha az országon kívül lakó király, családjából helytartót tart az országban, olyant, ki a nemzet érdekeit s az alkotmányt szintugy szíven viselje, mint a trón javát.

Ily férfit bírt a trón és a nemzet egyaránt Sándor főherczegben, az imént elhunyt II. Leopold király második fiában, s a fiatal Ferenc király testvér öcsésében, mint kir. helytartóban s az ország nádorában. De épen midőn a francia forradalom már egész Európát lángba borította, mikor határainkon túl a háború dúlt s abba az osztrák tartományokkal együtt hazánk is bele sodortatott, midőn a Martinovich-féle összeesküvés, bár csirájában elfojtva, a belbékét is — pillanatra legalább — megháborította: e válságos és veszélyes pillanatban, a fiatal Sándor főherczeg nádor, 1795. július 10-kén, Laxenburgban egy tüzmű véletlen felrobbanásának áldozatul esett s a nádori szék ismét üresen maradt. A király s az elhunyt nádor öcsese: József főherczeg 19 éves volt ekkor. Tíz éves korában már ezredesi rangra emeltetve, de kedv és hajlam nélkül a katonai pályához, fiatalságát egészen a jogi, történelmi s politikai tanulmányokkal foglalta el, s azokban oly elméleti képzettséget nyert, hogy csupán a gyakorlat terére volt szüksége, hogy kormányzó és államférfi lehessen.

Természetes tehát, hogy a király s az

ország szeme, az elhunyt nádor helyett, egyenesen felé fordult. Ferenc király őt már jul. 19-én királyi helytartónak nevezte ki, s szept. 21-én Pestvármegye főispáni székébe beigtattatta. S bár a háború súlyos gondjai az országgyűlés egybehívását egy évnél tovább halasztották, az végre 1796. nov. 6-ára mégis egybehívott s 12-ére a nádor-választás kihirdetett. Az ország rendei, a királyi hármast kijelölés felbonlatlanul hagyásával, egyhangulag Józsefet választották nádorrá, s e választás a király helybehagyását is megnyerve, a főherczeg a nádori esküt még aznap a király kezeibe tette le, a rendek s az egész ország örömiradalmi közt.

A fiatal nádor azonnal megkezdte közvetítő tisztét a király és nemzet közt, a trón és ország érdekében egyaránt, s kieszközölte a királyi előadások értelmében a hadi subsidiumot a már legnagyobb folyamában levő francia háborúra.

Nehézt idők következtek az országra s a királyi házra. Husz tizedeig tartottak az egész Európát felzavaró, s a hatalmasságokat, majd így — majd ugy csoportosító s két ellentáborba sorakoztató háborúk, melyekben Ferenc, kevés kivétellel, mindig a francziák ellen foglalt állást s országai és népei minden erejét a végsőig kénytelen volt megfeszíteni.

József nádornak e nehézt időkben nehézt szerep jutott: a trón érdekeit a nemzetnél s a nemzetét a trónnál érvényesíteni, s ő e tisztnek ugy felelt meg, hogy kötelességt mind a két irányban teljesítette, s a bizodalmit mindkét részről meg tudta tartani.

Még nehezebb volt feladata a háborúk elmúltával. A biradalom pénzügyi viszonyai meg voltak rendülve, csaknem bomlásnak indulva; Ferenc király, Metternich herczeg s államminiszter tanácsai szerint uralkodva, a magyar alkotmány ellenében bár nem erőszakos, de határozottan ellenes állást foglalt el. József, minden tisztelettel király, s teljes odaadással családja iránt, őszinté és határozott alkotmányos érzületet egyesített; s ugyszólván mellé vetette az alkotmányellenes áramlat elé, kitéve magát még király s bátyja haragjának is, hogy a nemzet alkotmányát, melynek örálójává esküdött, megvédhesse, annál inkább, mert azt a királyi ház jól felfogott érdekében állónak is tartotta. Érzelme annyira összeforrott a nemzetével, folytonos Budán lakása őt szíven, szokásokban annyira magyarrá tette, hogy bár soha nem volt ember kevésbbé forradalmi, sem királyához hibe és az ausztriai családnak fényét, javát igazabban akaró, — agg korára őt Bécsben, félig tréfásan ugyan, az „öreg Rákóczynek“ nevezték el.

A nemzet iránti szeretetét, érdekeinek hű támogatását egész nádori pályája bizonyítja. Egyes mozzanatok különösen tanusították ezt; így a Ludovica-akadémia, s a nemzeti muzeum föllállítása körüli gondoskodása, a magyar tudom. akadémia pártfogása, a főváros szépítésére, különösen az 1838-diki nagy árvíz után fordított szeretetteljes gondjai.

A Ludoviceum (Ferenc király második nejeről, Mária Ludovikáról így nevezve) először Vácra volt tervezve; ott azonban a czélszerű építkezés legyőzhetetlen nehézségekbe ütközvén, a nádor az intézet helyét Pesten jelölte meg, s a csekély pénzalap daczára erőlesen sürgette és hajtatta

végre az építkezést. Nem kevesebb nehézséggel járt a gróf Széchenyi Ferenc által egy nemzeti muzeum javára adományozott könyvtár s egyéb gyűjtemények elhelyezése. Először az egyetemi füvészkert (a hol ma a vegytani intézet áll) volt erre kinézve; de azt kárpótlás nélkül az egyetemről elvenni nem lehetvén, a nádor rábírt Grassalkovich herczegre, hogy ajándékozza oda kerepesen szomszéd telkét (hol ma a nemzeti színház áll). A két telek bármelyike is kiesvén volt azonban muzeumnak; a nádor tehát a muzeum mai telkét vette meg, s azon az építést meg is kezdette, miután a gyűjteményeket ideiglenesen elhelyezte.

Legtöbbet tett azonban a nádor a főváros építésére, szépítésére. Budavárost 1810. szept. 5-én iszonyu tűzvész pusztította, melynek az alváros nagyobb része martalékul esett. A főherczeg személyesen sietett a vész helyére, osztotta parancsait, meg is sebesült, de sebtét bekötöztetvén ismét a legveszélyesebb pontokon jelent meg, rendelkezett, míg a vésznek estére határt leheté szabni. A nyomor első enyhítése után a légezt városrészt rendezése, felépítése, segélyezése körül ő tett legtöbbet. Még nagyobb volt a vész, mely 1838. márczius 13. és 15-ke közt érte a fővárost: a nagy árvíz, mely Pest egy nagy részét döntö romba. A főherczeg itt is az életmentést és segélyezést közt volt. S midőn a vész elmúlt s a nyomor első enyhítésére minden megtörtént: legfőbb gondját arra fordítá, hogy a főváros szében emelkedjék ki romjaiból, mint állott az előtt. Terveket készített, maga bírálta, javította azokat; az építkezők segélyezésére két millió kölcsönt eszközölt ki; a közlekedés, biztosság és kényelem eszközésére utaztak vágatott, másokat készített, négy új tért nyitott, a vályogépítést egészen eltörölte stb. Szóval, ernyedetlen buzgalmának sikerült, hogy fővárosunk, pár év múlva, nem csak nyomait alig mutatta többé az irtózatos elem romlásainak, mely rajta átvándult; hanem oly széppé s nagyszerűvé emelkedett, minő még soha sem volt, s jövő, még dicsőbb emelkedésének alapjait is megőrizte.

József nádor egész élete nádori magas tisztének volt szentelve. Mint a helytartótanács elnöke, mint a törvényhozás, igazságszolgáltatás és közigazgatás feje, fáradhatatlan munkássággal s azzal a magas értelmiséggel működött, mely ritka szellemek, lángeszű államférfiak tulajdona. Közhit, hogy ámbár egyes ember, legyen bármilyen nagy, az idő és események kerekait meg nem állíthatja: ha ő él, 1848-diki átalakulásunk nem vesz oly erőszakos fordulót, s nem ful vérbe és lángba — mint így...

Az egyesületi téren is tömérdek tett a haza, s az általa nagy előszeretettel ápolta magyar nemzetiség javára. Az akadémia, Kisfaludy-társaság, magyar gazdasági egyesület, természettudományi társulat kisdédóvokat terjesztő egyesület s számtalan más, benne tisztelték legfőbb pártfogójukat. Az egyetlen védegyelet volt, melyet állásánál fogva nyíltan nem pártolhatott; de rokonszenvét és iránt is bebizonnyította, midőn az azt eltöltő kormányrendelet ki nem hirdette s utóbb visszavétette.

Pestmegyei főispánjának s azzal együtt jászkun főbiróságának félszázados évfordulóját már 1845-ben megérte; s a

járskunok, kiknek ez év egyszersmind váltásuk százados fordulója volt: a kettős ünnepet nagyszerűen ünnepelték meg. A nádorság ötven éves fordulóját, 1846. nov. 12-két, az ország még nagyszerűbben akarta megünnepelni. De e nap a szeretett nádort már súlyos betegen találta. Életveszélyes állapota tiltá az örömmilylatokat. Állapotában némi javulás állt be, de csak ideiglenesen. 1847-ben január 13-án örök álomra hunyta le szemét. A nemzet mély fájdalommal állta körül ötven éven át leghűbb barátja, valódi atyja ravatalát. S az iránta való szeretet és hála nyilatkozott az örömben, melylyel helyére István fia emeltett nádorrá.

József családi élete ép oly nemes és tisztelőre méltó volt, mint közpályája. Háromszor nősült; s mintha nejei választásában fenkölt lelkenek egy szép oldalát, a vallási türelmességet akarta volna bizonyítani, nejei egyike görög keleti, kettő protestáns volt. Első neje Pál orosz czár leánya, Alexandra Pavlovna volt, kivel, forró szerelmű boldog házasságban csak egy évig élt, midőn az áldott emlékü nő, gyermekszülésben, kisdédével együtt elhalt. Második neje Hermina, Anhalt-Bernburgi herczegnővel sem élvezhette tovább a valódi boldogságot. Két év múlva a főherczegnő István és Hermina ikreknek adott életet, de azt a magáival váltotta meg. Utóbb Hermina, mint virágos szűz halt meg. Harmadik nejeről, Dorottya württembergi kir. herczegnőtől származnak többi gyermekei: két fiú és két leány, köztük a belga királyné és József főherczeg, honvédségünk népszerű főparancsnoka. Családjában a nádor naponként csak pár órát tölthetett, mikor Budán volt. De kárpótolta magát, ha Alcsunthon lehetett, melyet 1819-ben nyert kir. adományul, s melyet maga alkotott és tett paradicsommá. Mindenben példány: mint apa, mint gazda, mint kertész; a magánéletben ép oly szeretet és tiszteletet s ragaszkodást költve maga iránt, mint a közpályán, melyet annyi dicsőséggel futott meg.

Legyen áldott emlékezte, még porában is! S koszoruja, melyet a nemzeti kegyelet tesz szobrúra, viruljon örökké és e hervadó virágokban legyen tartósabb az ércszobornál!

—á—r—

Az amerikai vadásztársaság.

Mayne-Reid után

Vajda Jánostól.

(Folytatás.)

„Kollégiumi szünidőm alatt egyszer, — mondá Besançon — füvészt kirándulásra indult Louisiana elhagyott részében.

Elindulásom előtt megígérttem egyik legjobb barátomnak, hogy hozok neki a legkritikább madarakból, melyeket a mocsárok közepette találndok. Legnagyobb vágya volt a vörös ibisek egynévelű fajára, hogy azokat kitömje s szobájában kiállítsa.

Lousiana tartomány déli része valóságos tömkelege a mocsárok, tavak és patakoknak. A Mississippi az év különböző szakában kiárad, s erre amarra patakok támadnak, nagyobb részben mély, helylyel közszűk, majd széles medrekkel és ezek csavargásikkal tömérdek szigetecskéket képeznek.

Itt és a velük folyamatos mocsarakban szeretnek tanyázni az alligator, az édesvízi czápa,

tavaink csukája. E vízfolyások tükren miriád vizi madár játszadosz.

Itt a vörös flamingo, a kócsag, a hattyu, a kék tollu gém, a vadlud, a bölömbika, a kigyómadár, a pelikán s az ibisz. Találkozunk tengeri sashallal, a fehér fejű sással, ki emettől elveszi zsákmányát, mint vízi pályatársánál ügyesebb rabló. E mocsárok s folyamok telvük halakkal, bogarakkal s férgekkel: a mi megmagyarázza, miért lelsz itt oly örömet minden a fajta madár, melynek eledelét az utóbbiak képezik.

Ez állam különböző részeiben e csatornák egymással összefüggenek, akként, hogy egy mindkét végén hegyes lélekvesztőn, mely lapáttal vagy csáklával indítható, roppant nagy terjedelmet lehet bejárni.

Elindulásom után két nap múlva már a barátomnak igért madárfajták mindegyikéből szerzetem legalább egy darabot, az ibiszt kivéve. Az a kettő-három, melyre akadtam, oly vad volt, hogy lehetlen volt őket beközelítenem.

Harmad vagy negyedik nap egy széles árfolyam magas partján épült néger lakástól indultam ki, nem vívén magamnal egyebet, mint puskámat és löszereimet. Sőt még hű vizslámat is az istállóban hagytam; az igaz, hogy előtte való nap egy mély mocsáron átúsztatában egy alligator megharapta. Szándékom volt gyarapítani növénygyűjteményemet, és barátom számára az ibiszt fölkeresni, de szívesen lemondtam volna a növényekről, ha lehetek egy ily ritka madarat.

Egy lélekvesztőfele lapos fenekű ladikba vettem magamat, s hol eveztem, hol meg csak a víz áramával haladtam eszöndesen. A keresett ibiszt azonban nem találtam sehol, megfordultam tehát s lapátaim segélyével igyekeztem az áram ellenében visszatérni. Csakhamar egy elhagyott, magános tájra tévedtem, melyen a menyíre szem elláthatott, csupa ingoványok terütek, itt-amott magas nádberkekkel. Sehol emberi lakás, sehol semmi nyoma embernek, s ugy tetstet, mintha én lettem volna az első emberi lény, ki e mocsárok fekete vizének magányát háborgatni valaha ide tévededett.

Előhaladtomban vadra akadtam, s az ugynevezett erdei és fehér ibisz néhány fajából sikerült többet elejtenem. Sőt egy fehér fejű sast is (falco leucocephalus) is leaptam, de a vörös ibiszt, melyet kerestem, soha sem sikerült lövése belopnom.

Már vagy három órai utat tettem, épen félre akartam lökni a lapátot s az áramra bízni magamat, midőn előre pillantva, észrevettem, hogy a csatorna előttem kiszélesedik. A kíváncsiság előre vitt, s csakhamar egy tojásdad alakú tóba értem, mely körülbelül egy angol mérföld hosszú leheté. Ez egy mély, sáros partjai sűppedékes viz volt, hol az alligator csak ugy hemzsegett, mint a közönséges béka. Látam, mint mutogatták varancskos hátait a tó színén, a mint a halakat üldözték és egymás közt verekedtek. De leginkább magára vonta figyelmemet egy a tó közepéből kiemelkedő sziget, melynek partján egy csapat lángvörös madarat pillanték meg. Ezek voltak kétségkívül az oly buzgón keresett ibisek! Megindultam feléjük a lehető legnagyobb óvatossággal, legkisebb nesz nélkül, s mintegy hatvan méterre sikerült őket beközelítenem. Ugy látszik, aludtak, egy lábón himbálózva; szinte egyszerre sűtöttem ki rájuk mindkét csövemet, s midőn a füst eloszlott, láttam, hogy fölrebbentek, egyet kivéve, mely találva a földön maradt.

Puskámmal kezemben kigurva a ladikból szaladtam ibiszemert. Nehány percz müve volt az egész, s fölveve a földről vadamat, siettem vissza lélekvesztőmhöz, de a melyet, legnagyobb rémületemre, már nem találtam a parton. Jó tova vitte a sebes ár, ott lebegett a tó közepén.

Örömben a mint az ibiszt elstettem, feledém megkötni a csónakot, illetőleg a partra huzni, és a víz árama messze elragadta. Már legalább is száz méterre lehetett tőlem, és én nem tudtam uszni!

Mindazáltal első gondolatom mégis az volt, hogy a vízbe vetem magamat, hogy bármilyen megkaparíthassam ladikommat. De mindjárt a partnál észrevettem, hogy a víz mély, mint egy örvény.

Mint villámütés, hatott át a gondolat, hogy lehetlenné vált ladikommat elérnem.

Egy szigetecske közepén valék, fél angol mérföldnyire a parttól, egyedül egy szigeten, mely teljesen elhagyott és terméketlen, nem volt rajta egyetlen fa, egyetlen bokor, még egy maroknyi fű sem, meghalni éhen, vagy vízbe fulni a szabadulás kísérlete alatt, ez volt a kilátás.

E szörnyű gondolat súlya alatt testileg lerokkadtam, s egy darabig a földön feküdtem, leirhatlan tompultságban.

Midőn e testi, lelki levertségből némileg magamhoz tértem, a nap épen lenyugodott. Körültekinték, s a mit láttam, az még inkább ösztönzött arra, hogy összeszedjem magamat. Rettentő, undok kinezésű állatok vetek körül. Már régen itt lehetek, mielőtt észrevettem volna őket. Csak homályos sejtésem volt eleinte ittükükről; de majd mozdulataik sajátos nesze a homokban, s lehelletük szele érinték füleimet. Mintha valamely bika fújt volna időnként valamely izzó kohóra. Ez a nesz aztán észre hozott. Óriási gyíkok, rettentő alligatorok környeztek mindenfelől.

Többnyire nagyok és igen számosan voltak. Lehetek száznál többen, fölkapaszkodva a szigetre, előttem, mögöttem, oldalvast, minden felől. Roppant fogcsont állkapcsaikkal, kinyújtott orraikkal csaknem hozzám értek, és rendesen kialudt szemekben most foszforszerű tűz világitott.

A fenyegető veszély láttára azonnal s egyszerre talpra ugrottam. És ugyanazon pillanatban ez állatok is, fölismervén az élő ember jelenlétét, melytől félnek, eltűndedeztek minden irányban; a tóba buktak és a bugyborekos viz alatt eltűndek.

Nagy léptekkel jártam be szabad ég alatti börtönömet; megmértem e szűk területet jobbról, balról, kutattam a víz mélységet a sziget körül, sőt előre is haladtam, a feneket vizsgálva, de az mindenütt elveszett lábaim alatt. Tizenöt méterre a parttól már nyakamig ért a víz. Mellettem az alligatorok játszadosztak maguk közt, fuja és prűskölve. Természetes elemükben sokkal bátrabbak lettek és semmi esetre se értem volna ép egészen a partra, ha a víz kevésbbé mély. Ha uszni kezdtem volna, ha erre képes lettem volna, mint valami hattyu, az alligatorok bevágták volna folyékony utamat, mielőtt tizenkét ölnyire haladok. Ez állatok ellenséges tüntetése megrémítet, siettem a szárazra, hol utjogt bejártam a szigetecskét, hogy átndvesült ruháimat megszáritsam.

Ekként bolyongtam fönn egész az éj beálltaig, mely sötéten és elrettentően borult rám. A sötétséggel a levegőbe új hangok gygyültek, a mocsárok izgalmas éji hangversenye; a gém kea-keja, a vízi bagoly nyivakolása, a bölömbika bögése, az óriási teknősbéka el-l-uk-ja, a békák vartogásai és a pusztai tücsök kri-kri-je; mind e hangok ugy esengtek-bongtak fülemben, mint valamely oroszán ordítása, mely föl akarna falni. Nehány méternyire egészen közel hozzám, hallottam a vizet kopogni az alligatorok rücskein, s ebből meggyőződtem, hogy lehetlen lesz elaludnom. Elaludni! — Nem merészelttem azt, csak egy pár perczre is. Ha

AZ ŐSTÖRTÉNELMI KIÁLLITÁSBÓL.

csak néhány pillanatig mozdulatlan maradtam, az undok alligatorok oly közelre másztak hozzám, hogy kezemmel is elérhettem volna őket. Különböző időközökben hirtelen felálltam, elkiáltottam magamat, fegyveremet forgattam fejem körül azon czélből, hogy ez engesztelhet-

láltam a pillanatot, melyben se kiabálásom, se mozdulataimmal nem leszek képesek rájuk hatni többé. Csak néhány lépésre menekültek tőlem, áttörhetlen kört képezve előttem. Megtöltöttem puskámat és gondolomra közebük lőttem. Golyóm emez óriási férgek egy-

ménye, hogy az alligatorok hadsora megrettent; elfutottak és csak jóval később tértek vissza. Elaludtam, ellenem nem állhatva tovább a piláimra nehezedő álmoknak: de csakhamar fölébredtem, a mint valami hideg tárgy érinté homlokomat. Előre nyújtám karomat. Bor-

JÓZSEF NÁDOR SZOBRA A BUDAPESTI JÓZSEFTÉREN.

(Boross és Varsagh fényképe után rajzolta Elischer Lajos.)

len ellenségeket sáros elemükbe üzzem vissza; és ők egy pillanat alatt a tó vizébe szöktek, de az igazat megvallva, nem igen tanúsítottak valami nagy ijedtséget. Minden részemről ismételt újabb tüntetés csak fogyasztani látszott hajlandóságukat a félelemre, s végre közeledni

kének kérégről lepatant és a vízben veszett el, mivel, tudjuk, hogy az alligator sérthetetlen, ha csak szemén vagy válla között nem találja az ember.

Mindazáltal a salétrom működésének és a puskám végén villámló tűznek lett annyi ered-

zasztó! kezem egy legnagyobb fajta alligator sáros és ragadós teknőjébe ütődött. Egészen mellém csuszott, és ovatosan akart megtámadni.

A sötétség dacára kivehettem, hogy a szörny épen száját tátotta el, s testével hátra huzódott, hogy rám csapjon és egyszerre meg is

harapjon. Csak annyi időm volt, hogy félre ugorjam, kikerülődő a rettentő farkvágást, mely kétségkívül földre sujtott volna, és a mely magasan verte föl a fővenyt, melyen pár másodperc előtt feküdtem. Ujra kilöttem puskámat, és ellenségem, megelőzve társaitól, gyorsan visszahátrált a tóba.

Alvársra többé nem gondolhattam. Napkelte előtt még egy izben voltam kénytelen védeni magamat az alligatorok ellen, kisütvén mind a két csöveget.

Végre megviradt, de helyzetem veszélyesége mit se változott. A világosság csak börtönöm körvonalait engedé látni, de a szabadulásra semmi eszközt, módot nem mutatott. Sőt még bajaimon sem könnyített, mert a nap heve hólyagokat kelte testemen, melyet a legyek miriádja és amerikai moesári szunyogok fellegei rohantak meg és martak egész éjen át. Egyetlen felhő nem árnyalá be ez égető sugarakat, sőt ellenkezőleg, a vizek tükröződése csak megkészezteté a hőséget.

Este felé az éhség iszonyuan kezdte gyötörni. Elindulásom óta mit sem ettem. Hogy égető szomjamat eloltam, néhány kortyot ittam a ronda, sáros tói vizből; majd igen sokat ittam belőle, mert igen meleg volt és alig nedvesít meg gyomromat, és ez ital mivel sem enyhíté hasam rimánkodó korogását.

Mit egyem, vagy mit ehetném? kérdém magamtól. Az izzást? De hogyan süssem meg? Semmiféle gyújtószert, de egy darabka fa sem volt körültem. De hát mit tegyek? A tápszer sütese későbbi találmány, oly fényezés, mely csak sybarita palotákba illik. Sietve koppasztottam le tehat izzószert ragyogó tollazatát, s mohón haraptam bele. Ez az ebéd megsemmisíté példányomat, de e pillanatban oly kevésé szörzetrajzzal. Az izzószert nyomott többet három fontnál, szőröstül bőrostül. De miután villa nélkül letéptem minden husát, utójára csontjait szopogattam és rágtam össze, s még mindig éhes voltam.

Mi lesz belőlem? Éhen veszszek el?

Nem! Azért sem. Majd fedezek én föl enni valót. Az alligatorok ellen vívott éji esetepatém közben sikerült ezek egyikét szerencsés véletlenből jó helyen találnom, és e tojóállat bűdös hullája szigetem porondján feküdt meredten. Tehát nem fogok éhen halni, eszem az alligatorból, gondolom. De mindenesetre igen éhesnek kell lennem, hogy elhatározzam magamat ez ártalmas husból egy falatot számba venni.

Miután a szigetet még két napot töltöttem, anélkül, hogy valamit ettem volna, visszatetszésem le volt győzve. Elővettem nagy elszántan késemet, és egy épen megölt alligator farkából levágván egy darabot, neki láttam az evésnek.

Az első alligator, melyről főnnebb szóltam, a nap égető sugarától már félig elrothadt, és undok vázának szaga megmérgezte a levegőt körülöttem.

És ez a dögréses lég csakhamar kiállhatlanná vált. Legkisebb szellőcske se jött ránczkba szedni a folyam tükrét, hogy e szag ellen védjem magamat, a szélnek fordulva. A sziget légköre oly annyira megtelt e méreggel, hogy alig bírtam már lélegzeni.

A helyzet elviselhetlenné vált. Puskám végével sikerült a rothadt dögöt a tó vizébe taszítani, azon reményben, hogy a víz árama messze elviendi; a mi meg is történt. Az átkozott dög épen azt az irányt vette, melyet előbb csolnokban.

De e körülmény új gondolatokat támasztá bennem.

Ha ez alligator ekként fönn uszik a vizen, mi lehet annak az oka?

Nem-e az hogy testét gázok fújják föl, melyek azt könnyűvé teszik? Ah, meg vagyok mentve!

Bámulatos tervet koholtam.

Megölni egy másik alligatort, azt fölbonítani, és kitisztítván beleit és vízhólyagját, azt fölfújni s szelelt bekötve abból ekként uszó gömböket készíteni, — ez vala jól kifőzött tervem.

Nem volt más hátra, mint megölni egy alligatort és ez egészen új nemű uszó övvel a tó vizére ereszkedni.

Egy perczet sem vesztettem el többé, érelyesen fogtam dologhoz; a szabadulás reménye visszaadta összes erőmet. Gondosan megtöltöttem puskámat, és egy óriási alligatort pillantva meg, mely tölem tíz méternyire uszott ki, jól célba vettem, szemére irányozva csöveget s úgy meglöttem, hogy a sziget homokján azonnal fölfordult.

Késem segélyével fölbonítottam az állatot, kivettém beleit, melyek, noha nem nagy csomót képeztek, mégis elegendők voltak menekülési tervemhez. Az izzószert szárnyának egy tollát bele illesztve fölfújtam e hólyagokat, és néhány percz mulva a belek és a vízhólyag óriási kolbázkokká fúvódtak.

Gondosan bekötöttem aztán e készüléket, hogy a levegő el ne szállhasson belőlük, és azokat szorosan derekamra kötve, bátran neki mentem a víz mélyének. Egyik kezemmel usztam, a másikkal puskámat tartottam fejem fölött, készen rájuk löni, ha az alligatorok megtámadnának; de a miből semmi sem lett, mert, anélkül, hogy erre gondoltam volna, épen a déli órák választottam, és tudvalevőleg a nap e részében a nagy hőség miatt a tojoneczok a partokon fekvé maradnak az ár hosszában, teljesen eltompult, kábult állapotban.

Az áram által kellemesen vitetve, fél órába telt, míg a sziget végére, az öböl nyilásához értem. Itt találtam nagy örömmre csolnokomat főnnakadva a moesár bokraiban és csakhamar fölkapaszkodva a zombékra, isten segítségével csolnokom deszkái között voltam. Meg voltam mentve! Kezembe kapva lapátjaimat, az ár mentében eleveztem.

Ime ilyen szerencsés kimenetele lön vadászkalandomnak. Este felé ép egészségben érkeztem meg a szállásra, honnan négy nappal előbb kiindultam. Igaz, hogy nem volt meg izzószert, első kirándulásom indoka; de néhány napi nyugalom után újra kiindultam annak keresésére és sikerült e madárjából egyet, még pedig oly szépet elejtenem, hogy természetűs barátomnak teljes oka lehete azzal megelégedni, midőn Uj-Orleansba megérkezve, azt neki átadtam.

Ugy vettem észre, hogy vadásztáborunk tüze körül heverésző barátaim között, kik Besançon főnnebb elbeszélését érdeklél hallgatták, több mint egy pár ajak volt készen arra, hogy egy más, rokontermészetű kalandot beszéljen el; de az idő már előre haladt, s egyhangulag elhatároztuk, hogy aludni térünk, — hanem következő este majd másikkal veszi át a szót, és így minden este, sorban, egymásután fogja kiki elmondani azon kalandjait, melyeknek vagy maga volt hőse, vagy legalább szemtanuja. Ekként egyeztünk meg, hogy vadásztüzeink mellett eltöltjük az időt, s ezuttal csupán azon esetek elbeszélésére szorítokunk, melyek velünk Amerika területén fordultak elő.

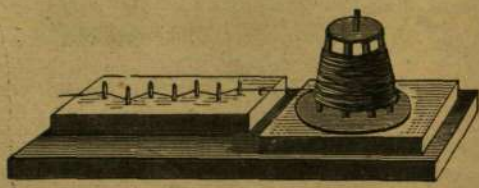
Szándékunk levén korán indulni, mind egyikünk sietett éji fekhelyén begöngyölni magát és csakhamar Morpheus karjai között pihentünk.

A tügyártás.

(A legrégebbi varró. A tü anyaga. A tű gyári előállítás. A tügyártás újabb módjai. A gombostűk és gyártásuk.)

(Vége.)

A gombostűk gyártása. A gombostűkhöz való anyag majd mindig sárgaréz huzal. Az első munka a felgombolyított huzalnak kiegyenesítése az egyenesítő (Richtholz, engine). Egy keményfa-deszkán hét erős pecezek van beverve, melyek helyes elrendezése fontos. Nem állnak egy sorban, hanem az első, harmadik, ötödik és hetedik pecezek az egyik oldal fele, a közbeesők a másik oldal felé sorakoznak, úgy hogy tulajdonkép két sort képeznek, melyek azonban oly közel állnak egymáshoz, hogy a köztük végighuzott huzal minden egyes pecezekkel erős érintkezésbe jut és kénytelen könnyű kigyózással ide-oda mozogni. (8. ábra) Ezzel elveszítí eredeti görbülését és kiegyenesül. Mikor a huzalgöngyölég eleje a pecezek közé

8. ábra. A gombostűk huzalának egyenesítője.

van betéve, meg fogja azt egy munkás egy fogóval és vagy hűs lépésnyit huz rajta. ekkor szorosan a pecezek előtt lecsipi és tovább folytatja a huzást mindaddig, míg az egész göngyölég egyforma hosszú egyenes darabokká van változtatva. Ezek immár ép úgy mint a varrófügyártásnál hosszintákban kettős tűhosszra vágatnak. Ez lábitóval mozgásba hozott tökéllőn történik. A munkás perczenkint hat vágást tehet és óránként 30—50,000 kettős csüpot szolgáltat. A kétoldali kiegyesítést s ezt követő felezést már ismerjük; csak hogy a köszörülés nem homokköveken, hanem 12—15 cm. átmérőjű gyorsan keringő acéllörongokon (hegyzőgyűrűkön, Spitzringen, meule) történik, melyek kerédeke reszelővágású, s pedig a tű minőségéhez képest, hol durvább, hol finomabb. A hegyzés itt is csak úgy megy végbe, mint a varró-

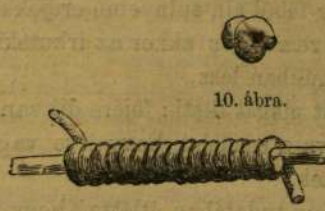
9. ábra. A gomb-tekeres fonása.

tűknél, csak hogy a rézhuzal pora még ártóbb az egészségre. Fűvőkészülékekkel ugyan segítenek a dolgon annyira-mennyire, de a legesleg-finomabb sárgarézparányok, ezek eltalálnak a tudósba s aláássák az egészséget; hatásuk oly nagy, hogy a hegyző munkás haja idővel zöldde lesz.

A gombfonás. Sajátságos, hogyan gombozzák meg a gombostűt. A gomb, mint látni való, egy vékonyabb huzalnak szilárd tekerületéből áll és ezt a tekervényt kell legelőbb elkészíteni. Egy nagy lábitóval, forgatnyúval s zsinorral ellátott kerék, vagy mint az ábrán (9. ábrán) egy kézikerek rokká módjára egy kis orsót hajt. Ez utóbbiból egy²/₃—1 cm. hosszú sárgaréz huzal ágazik ki, mely a készitendő gombostű vastagságával bir, s mely szintén kering. Ez a gomborsó, és arra való, hogy a tű gombjának szánt huzalt rajta szoros pergővonalban rácsavarít-

sák. A gombhuzal (Kopfrath), melynek légynek és hajlékonynak kell lennie, csévéről tekerkődzik le és csavarodik rá a rákopsóra, miután erre előbb egyik végével ránkapszoltatott. Ezt a munkát fonásnak nevezik, mely oly gyorsan megy, hogy munkás egy óra alatt 36,000 tűnek való gombot csavarint. A huzaltekercseket más iparágaknál, pl. a nadrágtartórúgó készítésénél is, így állítják elő.

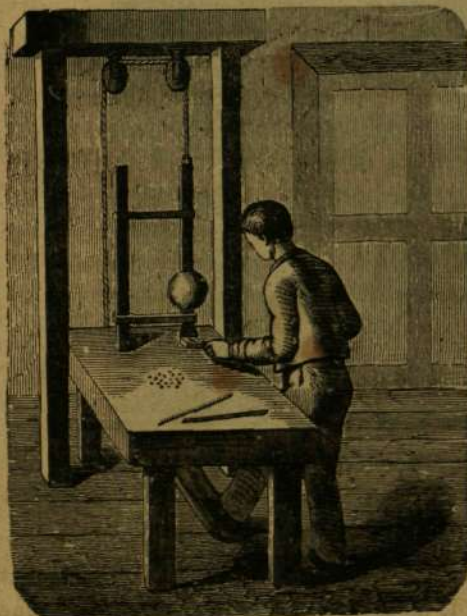
Az orsókrol leszedett pergett csövecsek már most kis, finom tökéllőn, tízével egyszerre, rövid kis darabokra metszetnek, melyek mindegyike egy tügyombot ad (10. ábra). A mivelet ügyesége itt abban áll, hogy minden egyes metszélék ne birjon se több, se kevesebb tekervénynyel mint kettővel; a gombmetsző munkás óránként 20—40,000 darabot szállít. Hogy a következő gombozás (Anköpfen, frappage, heading) meg-

10. és 11. ábra. Gomb-tekerések.

könnyítessék, a metszélékek hevítéssel még inkább meglágyíttatnak.

A gombozás. Az utolsó fémüvelet képezi a gombnak a töcsüpjával való egyesítése, vagyis a gombozás, mely a zuhantón (Wippe, tétoir, header) megy végbe. Ez egy neme a sujtó és verelő-műnek. Egy szilárd asztalra vagy fatökre egy kis acéllöröcske van erősítve, melynek felsőlapjára egy kerek gödröcske a gombnak, és egy barázda a tű csüpjának van beponozva. Ez a zuhantó bélyegzője, és az ehez való ellendarab, egy szintén ily acéllöröcske, hasonlóképp egy félgömbű gödröcskével bir, mely az előbbre szorosan illik és vele együtt öblöt képez, melyben a tű gombja a csüpra erősítetik. E második, a felsőbélyegzet kivevő rész, természetesen a mozgatható, felaljáró készüléknek aljában fészkel, mely készülék egy tetőirányos vezetékben síkló rudból áll, melynek közepe táján egy 4—6 kgr. nehézségű

12. ábra. Gombozás a zuhantón.

ólomgolyó képezi a súlyt. Egy huzószinorral összekötött lábitó vagy kengyel által a munkás hatalmában van a mozgatható rész; tiprás folytán fölemelkedik az, és elbocsátatván, saját súlyával esik le. Az útések annál is inkább gyorsan követethetik egymást, mert az egész emelő magasság nem tesz ki egy hüvelyket. Ez a zuhantó, melylyel fiúk és lányok is dolgoznak. A munkás előtt egy csapot hegyzett csüpot és gomb fekszik; elővesz egy csüpot, hegyével belészúr a gombok halmazába, felbök egyet, azonnal a gombvégre tojja, egy lábnyomintással fölemeli a felsőbélyegzet, beléteszi a tűt a bélyegző mélyedésébe és gyorsan 4—6 ütést alkalmaz rá, miközben a tűn mindannyiszor egyet fordít. A tűt ugyanis nem bocsátja ki kezéből; hegyével az annyira kiáll, hogy fogni lehessen, mert a kis ülőnek vagy bélyegzőnek hátlapja csak mintegy 9 □ mm. teriméjű. Egy munkás napjában 10—15,000 tűt gomboz meg.

Miután a tűk alakja így kikészült, a piszoktól kell megtisztítani s ismét fényesre kicsá-

vázni (beizen), mi végből borkoldatban vagy igen hígított kénsvabban kifőzetnek. A csávázott s tisztá vizzel gondosan megöblített tűk vagy meghagyatnak azon módon sárgán, vagy végül, mi a legtöbbször történik, megőnozzák az úgynevezett fehérforralás (Weissieden) által. A tisztára csávázott tűk evvégből kiönözött vörösrez kazánba tétetnek, melybe bizonyos mennyiségű borkövet és finomra szemeztet őröt vagy önforgácsot, ugyszintén egy kis részben őrösöt elegyítenk, s itt addig főzik, míg a tűk a rájuk rakódott ónhátrától szép fehéreké lettek. A fehérre forralt tűket erre jól megmossák, zötyköléssel fűrészporral vagy korpával leszárítják, mely szárítóanyagtól szitálással vagy szeleléssel megfosztatnak.

STROGOFF MIHÁLY UTAZÁSA

MOSZKVTÓL IRKUTSKIG.

VERNE LEGUJABB MŰVE.

HUSZONHARMADIK FEJEZET.

Lesben.

Az ut veszélye egészen más jellegűvé lön. Eddig az ingoványos talaj természete okozta: most már az emberektől kelle félnie, mert mi sem volt valósintűbb, mint hogy az Obi termékeny völgyében, az Irkutsk felé vezető uton, már a tatár csordák táboroznak. Hogy ezeket kikerülhesse, le kelle térnie az utról s az északra elterülő végetlen sivatagnak fordulnia, hol várost, postaházat, kovsmát, sőt embert sem talál talán napokig, s minden segélyforrás nélkül kellend utaznia. De sokkal jobban érezte küldetésé fontosságát, s erősebben el volt határozva, hogy beteljesíti esküjét, — mintsem ettől is visszariadt volna.

Augusztus 5-kén, délutáni háromkor hagyta el a kargaeski állomást, az utolsót a barabai ingoványvidéken. Moszkvából július 15-kén indult volt el; s beleszámitva az Irtis partján elveszített két napot is, huszonegy napot töltött eddig az utban. Irkutsktól még 1500 verstnyi távolság választotta el.

A nyílt lapályon, a melyre most kijutott, csak a legnagyobb elővigyázattal kellett haladnia. E mező mindenütt lovak lábai által volt összetiporva, jelölő, hogy a tatárok itt átmentek már; rólok pedig még több joggal el lehetett mondani, mint a törökökről mondatott, hogy „a hol átmennek, a fű soha ki nem sarjad többé.“

A láthatáron itt-ott emelkedő füst égő falukra vagy egyes házakra engedett következtetni. Vajjon a tatárok előcsapatai vagy derék-hada gyujtotta-e föl azokat? s Feofár-khán maga is a jenísejszki tartományban van-e már? azt Strogoff Mihály nem tudhatta. E nélkül pedig nem tájékozhatta magát választandó utvonallára nézve.

Mintegy két verstnyit haladott, teljesen elhagyott uton. Jobbra, balra hordozta tekintetét, valamely emberi lakot keresve, a hol tájékozást nyerhessen. De a mi házat vagy kunyhót talált is: az mind üres és elhagyott volt.

Vége egy kunyhóra akadt a fák között, mely égett és füstölt még. A mint közeledett, néhány lépésnyire az égő háztól egy öreg embert talált, egy fiatal asszonnyal, a ki csecsemőjét tartotta karjai között. Egy kivágott fatörzszen ültek. Apa és leánya végkép kimerülteknek látszottak, s a szegény kisedet talán hiába keresett már táplálékot a hasztalanul rágiásált emlőben.

Hozzájuk közeledett, leszállva lováról s azt kantárjánál fogva vezetve.

— Tudsze-e nekem felvilágosítást adni? kérdé az öregtel.

— Kérdezze, mondá ez komoran.

— Tatárok jártak itt?

— Látod, hogy házam ég.

— Hadsereg volt-e vagy kisebb csapat?
— Hadsereg, miután látod, hogy a meddig a szem ellát, vidékünk le van tarolva.
— Az emir maga vezényelte?
— Az emir, miután az Obi hullámai is véresek.
— És Tomszka ment Feofár-khán?
— Oda.
— Nem tudod: a tatárok elfoglalták-e Kolivánt is.
— Nem még, miután Koliván nem ég.
— Köszönöm barátom. Tetetek-e értetek valamit?
— Semmit.
— Isten veletek.
— Isten vezéreljen.

És Strogoff Mihály, miután huszonöt rubelt hullatott a szegény asszony ölébe (a kinek annyi ereje sem volt, hogy megköszönje), ismét lovára ült, megsarkanyuzta azt s tovább folytatta egy perczre félbeszakított utját.

Most már tudta, hogy Tomszkot minden áron el kell kerülnie, de Kolivánba, a hol a tatárok még nem jártak, elmeht. Ott ellátni magát a szükségességekkel, egy újabb hosszú utra, aztán Tomszk elkerülése végett az irkutski nagy országtúról letérni, miután az Obin túl lesz: ime az egyetlen úti terv, mely előtte állott.

Az Obitól egyenes vonalban még negyven verstnyi távolság választotta el. Habozás nélkül indult meg ez irányban; nem tudva: talál-e ott kompot vagy csak egy csónakoskát is, a melyen átkelhesse, vagy át kellend usznia a folyót? Készen volt arra is.

Lova nagyon ki volt merülve már s el volt határozva, hogy Kolivánban mással cseréli föl, csak odáig eljuthasson rajta. Onnan kezdve, ha csakugyan megelőzhetné a tatárokat, biztosan és gyorsan fog előbbre haladhatni végcélja: Irkutsk felé, s néhány nap alatt el is érheti azt.

Elég meleg napra hús éj következett. A pusztát, éjfel felé, mely homály borította. A szél nap lementé után elősöndesedte a levegőt egy fuvalom sem lebbenté meg: csak a magányos ló lábdobbanásai verték föl a csendet. E homályban nagy vigyázattal kelle előre haladni, nehogy az utról eltérve moesárokbá vagy valamely patak árkába tévedjen a ló, mert itt már az Obi vizeknője kezdődött, melybe minden oldalról apró patakok ömlöttek, itt-ott moesárokat alkotva. Strogoff nagy vigyázattal léptetett előbbre s vigyázatában lova is részt vett.

Egy izben még is egy rémlett előtte, hogy eltévesztette az utat. Leszállt lováról s lehajolva a sötétben, szemével kereste az irányt, midőn egyszerre dobajt vált a távolban hallani. Letérdelt s fülét a földre hajtva hallgatózott. Meggyőződött, hogy egy pár verstnyire mögötte lovas csapat közeledik.

— Az omszki uton jönnek, mondá magában, és pedig elég gyorsan, most a dobaj perczről perczre erősödök. Vajjon tatárok-e vagy oroszok? —

Ismét hallgatózott.

— Ugy van, lovasok, mondá. S tíz percz mulva itt lesznek. Hiába igyekezném, fáradt lovam meg nem előzheti. Ha oroszok, hozzájuk csatlakozom; ha tatárok ki kell kerülnöm őket. De hogy ezt megtudjam, el kell rejtőznöm egyelőre. Hová, e pusztaságban?

Figyelmesen körülhordozta a setétségen diadalmaskodni képes szemeit, s mintegy száz lépésnyire egy a láthatár többi részéből meg setétebben kiváló tömböt fedezett föl.

— Ott valami sűrű berek van, mondá. Abba elbújhatom, — hogy annál biztonságban kezökbe essem, ha eszökbe jut, hogy fölutas-sák. De nincs más választásom. Ihol vannak már. Lovát kantárszáron vezetve, néhány percz

mulva csakugyan egy sűrű s elég szalás fákból álló berekbe ért, melyen egy kis patak folydogált keresztül. Lovát a sűrű legbelsejében egy fához kötötte, kivétlenül fejből a zablát, hogy kényére legelhesse: maga pedig a legszélő fák alatt, a magas fűbe fekvő, úgy huzta meg magát, hogy a közeledő lovasokat kémlelhessen.

Alig foglalta el kémhelyét, midőn kőszá világokat látott feltűnni a láthatáron, melyek a közeledő lódobogással együtt szintén közelebb jönek.

— Ezek a lovasok fátylakkal világitanak magoknak, — mondá magában; s még jobban behuzta magát a fák mögé.

A kis erdőhöz közeledve, a lovasok meglassították lépéseiket, mintha az utat vennék szoros vizsgálat alá, vagy épen a kis erdőt készülnek átmozni. Ennek irányába érve, lezártak lovaikról. Körülbelül úgy ötvenen lehettek. Tizen közülük fátylakkal tartottak, melyek a vidéket nagy messzi bevilágították.

Némi előkészületekből Strogoff Mihály nagy

Ennyi tisztje volt az ötven legénynek. E két tiszt rézsíkatot viselt s kis trombitát, nyeregkápájukba akasztva, tisztsgők jelvényeül.

A pendzsa-basi, miután legényességét rendben hagyta, altisztjével a deh-basival a tábor szélébe, épen a Strogoff Mihály leshelye mellett, leheveredett s kedélyesen pöfelve a beng-füstöt, az ázsiai tatárság kedvenc dohányát, melynek leveleiből kelet legelterjedtebb kábitó szere, a hadsiz készil, elkezdettek beszélgetni, úgyhogy Strogoff is hallhatta s miután tatárul tudott, meg is érthette.

Beszélgésük annál inkább lekötötte figyelmét, mert csakhamar észrevette, hogy róla beszélnek.

— Lehetetlen, hogy az a futár ennyire megelőzhető volna, — mondá a pendzsa-basi; — pedig az is lehetetlen, hogy más utat vett volna, mint a Barabán át, a melyiken mi jöttünk.

— Ki tudja, elhagyta-e Omszket egyáltalában? — szolt a deh-basi. — Hátha most is ott rejtőzik valahol?

Hozzájuk közeledett.

Nagy vigyázattal léptetett előre.

STROGOFF MIHÁLY UTAZÁSA.

örömmel győződött meg, hogy a lovasok ezéja nem az, hogy a kis erdőt felkutatassák, hanem, hogy itt megpihenjenek s ideiglenes táborát üssenek, míg magok és lovaik valamit haraphatnak.

Valóban, a lovak, lezabálva s kipányvázva, jó ízű kezdték harapni a fűvet; a lovak pedig köröskörül leheveredtek, s zabos zsákjaikból előszedvén az enni valót, falatozásához kezdtek. A tábor szorosan a kis erdő közelében volt, úgyhogy Strogoff Mihály egyes részeit is meghallhatta a folytatott beszédeknek.

A csapat az omszki táborból jött, az Ogareff Iván seregéből. Üzbek lovasok voltak, e Tatárságban tulnyomólag uralkodó fajból, mely a mongol jellegre emlékeztet. Erős, zömök, a közepesnél magasab termetű férfiak, durva sötét vad arcvonásokkal: fekete báránnyal kucsájuk még marconabbá tette köpeiket, magas sarkú sárga csizmájuk még jobban emelte termetüket, míg derekukra prémes ködmen szorult s vállalkat élénk színű bő köpenyeg fűdte.

A csapatot egy „pendzsa-basi“ (hadnagy) vezette, s alatta egy „deh-basi“ (kápár) állott.

— Bár ugy volna! Akkor Ogareff ezredes nem tarthatna attól, hogy a sürgöny, melylyel küldetett, korán érkezik rendeltetése helyére.

— Azt mondják, szibériai ember; akkor jól ismeri az országot s az országutól letérve, más utat választhatott.

— Hagyján; de akkor megelőztük, mert mi egy órával utána indultunk, a legegyszerűbb uton jöttünk s pihenés nélkül, folyvást a legsebesebb lépésben. Így kétségkívül elváltuk utját s lehetetlen előttünk érnie Irkutskba.

Kevés idő múlva a deh-basi más irányt adott a beszélgetésnek.

— Menyő egy vén asszony volt az is, a kit anyjának mondtak; — mondá.

— Az ám, — felelt a pendzsa-basi. — Ugyan erősítette, hogy nem az ő fia az állítólagos kalmár, de már késő volt. Ogareff ezredes nem könnyű megcsalni, s azt mondta, majd szóra hozza ő mikor eljő az ideje.

Minden szó egy-egy tördőfés volt a Strogoff Mihály szívének. Ráismertek: hogy a czár futára; egész csapat lovasat küldöttek üldözésére

s hogy elvágja utját; s a mi legszörnyebb: anyja az ellenség kezében és a kegyetlen Ogareff azzal fenyegetőzik, hogy majd szóra hozza, mikor kell!

Strogoff jól tudta, hogy anyja inkább meghal mintsem egy szót kicsikartasson magából.

Azt hitte előbb, hogy lehetetlen már jobban gyűlölnie, mint a hogy Ogareffét eddig gyűlölte. S mégis, a düh egy új rohamra tölté el szívét e gyűlölt névre. Az alávaló, a ki hazáját elárulta, a ki őt ostorával megütötte: most anyját fenyegeti!

A beszélgetés további folyamából a két tatár tiszt közt, azt vette ki Strogoff Mihály, hogy Kolván felé egy észak felől közelgő orosz csapat támadását várják a tatárok; de mivel az csak kétezer főből áll, tulnyomó erejűekkel megsemmisíteni remélik, s akkor az irkutski ut egészen hatalmukban lesz.

A mi őt magát illeti: fejére díj van kitűzve s ki van adva a rendelet, hogy élve vagy halva kézre kerítsék.

E két tény tudatában átlátta, hogy minden

Öszintén megvallva, némi izgatottsággal nézünk az időpont elé, de ez izgatottság nem félelemből, hanem büszkeségből származik, mert a nemzeti múzeum nagyszerű ősrégészeti gyűjteményén kívül, rövid néhány év után oly kiállítással lépünk meg a tudós világot, a melyhez hasonlót nem láttak még sehol. Mielőtt azonban erről szólnék, néhány szóval a mi ősrégészeti mozgalmainkról akarok megemlékezni.

Egyes tárgyakat már a legrégebb időkben ismertek; így például a kőbalt a XIII. században említették a Margit legendában; bronzszerszűket a múlt századból közöl Benkő „Transsylvania“-jában, majd a harminczes években a „Tudományos-Gyűjtemény“ egy cikkekét s néhány bronzszerszű rajzát közölte. A negyvenes években a kis-terennei (Nógrád-m.) Hársas-hegyen talált bronzszerszűk Kubinyi Ferencz figyelmét költötték föl, ki itt ásatásokat eszközölt, mondhatni fényes eredménnyel; utána a gombai (Pest-m.) „Várhegy“-et kutatta át, hasonló czélból. Majd a „budai krónika“ szavaival indulva Erdy (Luczenbacher) János ásatott fel néhányat a Tárnok völgyben vivott csatában elhullt hunok hamvai felett emelkedő halmokból. . . .

Mikor azután a szabadságharc, s az utána következett gyászok korszak beköszöntött, mint csaknem minden téren, úgy az ősrégészeti kutatások terén is megszűnt minden mozgalom; 1857-ben eszközölt némi ásatásokat Pados János, a esztergomi (Fehérm.) határban fekvő halmok közül ásatván fel néhányat. Ezen kutatások, öszintén megvallva, a tudományos jelleget legtöbbszörre nélkülözték vagy esu-

pán tárgyakat keresvén, mint Kis-Terennén, — vagy nemzetiségi büszkeségből a kutatott halmokban őseink lakó, vagy temető helyét, a talált tárgyakban pedig azok maradványait lítették. E hibás nézet még a hatvanas évek végén is felszínre került még egyszer s utóljára a Foltinyi által eszközölt szibériai ásatások alkalmával.

Az ősrégészeti ismeretek terjedésére az első lendület Vogt felolvasásai adták meg; az önálló tudományos kutatások kezdeményezője, hogy ugy mondjam: az „Ősrégészeti apostola“ Rómer Flóris volt, ki mint az archaeologiai bizottság által megindított „Archeologiai Érte-

Az őstörténelmi kiállításból.

Az emberi művelődés bölcsőjét hosszú századokon át folyton a messze keleten keresték. Nem volt nagykorú, a harminczes évek végén Layard híres ásatásai alkalmán, midőn minden szem kelete tekintett, hol Ninive és Heliopolis romjai, s az egyiptomi gulák környékén hittek az emberi kéz első nyomait feltalálhatni; annál nagyobb volt a meglepetés, midőn egyszerre más oldalról jutottak oly eszközök nyomaira, mikorra az eddig legrégebbeknek tartottakat is messze túlhaladták.

Boucher de Perthes 1841-ben Mencheourt-nál Franciaországban állatsonttörödékekkel egy durván patogatott kovadarabot talált, melyen ő emberi kéz nyomát ismert fel; kutatásait tovább folytatván, őt év múlva közé tette azok eredményét, s bár munkája nagy hatást és mozgalmat keltett, hívője csak igen kevés akadt, sőt a nagy többség csalónak tartotta. Másfél évtizedig kellett várnia, míg felfedezését tudományos ténynek ismerté a világ. Ez időponttal egy új tudományág keletkezett, melyet őstörténelemnek neveztek el. A tudomány, mert a teremtetörténet körül már korábban megindított kutatások körébe mélyen bevág, csakhamar mindenfelé talált hívőkre, s bár egyes téren még most is a kezdet nehézségeivel küzd: a rövid néhány év alatt bámulatos előhaladást tett. Erre az utóbbi időkben legtöbb behatással a kongresszusok voltak, melyet a szaktudósok minden harmadik évben tartanak a művelt világ különböző pontjain, egyrészt, hogy azon idő alatt tett tapasztalataikat közlé tegyék, másrészt, hogy az ily alkalmakkor rendeztetni szokott kiállításokon a különböző fekvésű helyek ősrégészeti tárgyait megismerhessék s tanulmányozhassák.

Az utolsó kongresszust Stockholm-ban tartották, ugyanitt tüzték ki a legközelebbi hasonló összejövetel színhelyeül hazánk fővárosát. Mire e sorok megjelennek, a ma élő tudósok legkitünőbbjei körünkben leendnek, kik előtt az ősrégészeti s embertan terén tett előhaladásunkból fogunk, hogy ugy mondjam, érettségi vizsgálatot tenni.

Az utolsó kongresszust Stockholm-ban tartották, ugyanitt tüzték ki a legközelebbi hasonló összejövetel színhelyeül hazánk fővárosát. Mire e sorok megjelennek, a ma élő tudósok legkitünőbbjei körünkben leendnek, kik előtt az ősrégészeti s embertan terén tett előhaladásunkból fogunk, hogy ugy mondjam, érettségi vizsgálatot tenni.

A kiállított tárgyak száma közel 20,000, de nemcsak e roppant tömeg által imponálunk, hanem számos egyes tárgyak is méltó bámulat tárgyai lesznek a külföld előtt.

A mellékelt fametszvények a kiállítás egyes tárgyait ábrázolják. Az 1-sős és 2-ik szám alatt két agyagállatcska látható b. Nyáry Jenő gyűjteményéből. Ittenket első ízben Szibáliomban ástak ki, azóta szórányosan több helyen találtak; b. Nyáry Jenő gyűjteményében egész nyáj ilyen állatka van. A 3-dik számú, madáralakot ábrázoló agyagsip; ha a hasán látható nyílásba ferdén fuvunk be: éles hangot ad. Ezen alakban ez az egyedüli; szerkezetre hasonló agyagsipokat azonban már többet ismerünk hazánkban. A 4-ik és 5-ik ábrák a pecsénymók két legkezdetlegesebb alakját mutatják szintén b. Nyáry Jenő gyűjteményéből. A 6-ik ábra egy kőmagot — tudományos nevén nucleust ábrázol, mely hosszában igen jól hasad, s azon időben, midőn az emberiség az ércet még nem ismeré: ütés vagy nyomás által ilyenekből hosszú szilánkokat patogatattak le, melyet kesnek használtak. Anyaga kova, a szibolcsi múzeum tulajdona. A 7-ik ábra b. Nyáry gyűjteményéből egy cserepkó, melyet ércelvasztásra használtak; a külső köpeny nyílásán látható az edény feneké, melybe az olvasztandó ércet helyezték. A nyílás fölött levő két lyuk a füst eltávolítására s a léghez való átjárásra szolgált. E kő, valamint a Széll Farkas ur gyűjteményéből rajzolt 8-ik számú öntő-minta kétségtelemné tesz, hogy a hazánkban talált bronzszerszűk csakugyan itt készültek, s nem kereskedés útján kerültek hozzánk, mint csak néhány évvel ezelőtt is hitték. E mellett bizonyít a 9-ik ábrán rajzolt csákány, melynek tokján az öntés alkalmával a minta két felének össze nem illéséből származó varrások is megvannak, melyet még nem köszörltek le, mint a 10-ik ábrán látható rezés-kányt. Az előbbi a szibolcsi múzeum, az utóbbi a nemzeti múzeum tulajdona.

A 11. ábra b. Nyáry Jenő pilini átatásaiából származó legkezdetlegesebb kalapácsot mutat, mely ugy támadt, hogy egy szarvasagancs törszét állyakasztották és nyelnek egy más agancsot bele alkalmazzák. Ez érdekes eszköz a maga nemében nevezetes ritkaság, mert nálunk ily teljesen ép agancs szekerezet rajta kívül még nem találtak.

A 12-dik ábra ifjabb Kubinyi Ferencz ur gyűjteményéhez tartozó löszerszáműszit ábrázol bronzból. A folsó részen látható madárfőkök kívül nevezetesek a láncoskákra párosan levezető tölszer-alaku díszítmények, mint a hazai leleteket jellemző sajátosság. A 13-ik ábrán rajzolt bronz karperecz Ipolyi Arnold gyűjteményében

sító“ szerkesztője, lelkes felhívásai, az ismeretterjesztő lapokban — — főképp a „Vasárnapi Ujság“ hasábjain — szétszórva megjelent népies közleményei s egyetemi előadásai által általános érdeklődést s kutatásvágyat keltett az országban, s így nagyszerű ősrégészeti kiállításunk, — melyhez hasonló eddig még nem látott a világ, s a mely közel százhusz vidéki múzeum és magángyűjtő tárgyait foglalja magában, — legnagyobb részben az ő fáradságtalan buzgalmanak érdeme, Szakavatott dolgozataik által még Pulszky Ferencz, Ipolyi Arnold, és Rónay Jácint tünnek fel e téren.

Visszatérve a kiállításra, ebben kétségkívül legfontosabbak a tudományos alapon eszközölt ásatások eredményei. Így b. Nyáry Jenő pilini s magyarai páratlan tárgyairól későbbben szólva, különösen érdekesek azon, valószínűleg ezüstpépitészeti maradványok, melyeket a Fertő medréről gr. Széchenyi Béla állított ki; meglepők a Duna árja által kimosott tőköl s peregi óriási hamvvedrek. Két faszekerejt foglalnak el a tőszegi őstelep gazdag, esont-s agancsból készült eszközei, miket e sorok írója, — a szelevényi s csepai, előbbihez hasonló tárgyak, melyeket Széll Farkas ásatott és állított ki. A múzeumok között első helyen a kolozsvári áll nagy-számu bronzeszközeivel, utána a budapesti tud. egyetem, nagyváradi régészeti egyeslet, a debreceni főiskola, a szabolcs-, vas- és békésmegyei múzeumok következnek. Magánosok között báró Nyáry Jenő az elsőség mind a tömegre, mind az érdekességre nézve; kőtárgyakra Ebenhöch Ferencz, s Mihályi János a Dunántúrol, bronzokra Ráth György, báró Graffenried Arnold, Lehotzky Tivadar Bereg-, Majláth Béla Liptó-megyéből méltó vetélytársai.

A kiállított tárgyak száma közel 20,000, de nemcsak e roppant tömeg által imponálunk, hanem számos egyes tárgyak is méltó bámulat tárgyai lesznek a külföld előtt.

A mellékelt fametszvények a kiállítás egyes tárgyait ábrázolják. Az 1-sős és 2-ik szám alatt két agyagállatcska látható b. Nyáry Jenő gyűjteményéből. Ittenket első ízben Szibáliomban ástak ki, azóta szórányosan több helyen találtak; b. Nyáry Jenő gyűjteményében egész nyáj ilyen állatka van. A 3-dik számú, madáralakot ábrázoló agyagsip; ha a hasán látható nyílásba ferdén fuvunk be: éles hangot ad. Ezen alakban ez az egyedüli; szerkezetre hasonló agyagsipokat azonban már többet ismerünk hazánkban. A 4-ik és 5-ik ábrák a pecsénymók két legkezdetlegesebb alakját mutatják szintén b. Nyáry Jenő gyűjteményéből. A 6-ik ábra egy kőmagot — tudományos nevén nucleust ábrázol, mely hosszában igen jól hasad, s azon időben, midőn az emberiség az ércet még nem ismeré: ütés vagy nyomás által ilyenekből hosszú szilánkokat patogatattak le, melyet kesnek használtak. Anyaga kova, a szibolcsi múzeum tulajdona. A 7-ik ábra b. Nyáry gyűjteményéből egy cserepkó, melyet ércelvasztásra használtak; a külső köpeny nyílásán látható az edény feneké, melybe az olvasztandó ércet helyezték. A nyílás fölött levő két lyuk a füst eltávolítására s a léghez való átjárásra szolgált. E kő, valamint a Széll Farkas ur gyűjteményéből rajzolt 8-ik számú öntő-minta kétségtelemné tesz, hogy a hazánkban talált bronzszerszűk csakugyan itt készültek, s nem kereskedés útján kerültek hozzánk, mint csak néhány évvel ezelőtt is hitték. E mellett bizonyít a 9-ik ábrán rajzolt csákány, melynek tokján az öntés alkalmával a minta két felének össze nem illéséből származó varrások is megvannak, melyet még nem köszörltek le, mint a 10-ik ábrán látható rezés-kányt. Az előbbi a szibolcsi múzeum, az utóbbi a nemzeti múzeum tulajdona.

A 11. ábra b. Nyáry Jenő pilini átatásaiából származó legkezdetlegesebb kalapácsot mutat, mely ugy támadt, hogy egy szarvasagancs törszét állyakasztották és nyelnek egy más agancsot bele alkalmazzák. Ez érdekes eszköz a maga nemében nevezetes ritkaság, mert nálunk ily teljesen ép agancs szekerezet rajta kívül még nem találtak.

A 12-dik ábra ifjabb Kubinyi Ferencz ur gyűjteményéhez tartozó löszerszáműszit ábrázol bronzból. A folsó részen látható madárfőkök kívül nevezetesek a láncoskákra párosan levezető tölszer-alaku díszítmények, mint a hazai leleteket jellemző sajátosság. A 13-ik ábrán rajzolt bronz karperecz Ipolyi Arnold gyűjteményében

van, s a bronzkort jellemző dudordiszítménye, s gyönyörű zöld nemes rozsdája által tűnik ki. B. Nyáry Jenő gyűjteményéből egy bronzból készült ezüstözött sarkány-, vagy kigyó-alakot mutat a 14-ik ábra két oldalról felvéve. A 14-ik és 15-ik ábrák alatt a bronzkor két oly eszköze következnek, melynek rendeltetése eddig megfejthetetlen rejtély. Az első még karvédnek tarthatjuk, bár a szabad mozgást akadályozza, az utóbbi azonban mindkét végén egy-egy lapos tekerescsel levén elzárva, e czéla epenséggel nem szolgálhatott. Különben hasonló gyakran fordul elő nálunk, így a nemzeti múzeumban több van hetvennél. Az első Ormós Zsigmond, az utóbbi ifj. Kubinyi Ferencz tulajdona. A 17—20-dik ábrák Pilinben báró Nyáry Jenő ur által felásott magyar sírok tárgyait ábrázolják. Anyaguk rézrel kevert ezüst, s a melyekben fekvő részek meg vannak aranyozva. E tárgyak kétségtelemnél magyar eredetűek s a vezérek korából származnak. Az elsőre a IX. századból származó s a sírban lett ezüst érmecske, az utóbbira azon körülmény a bizonyíték, hogy a halottak loval, kutyával együtt voltak eltemetve, mely szokás a keresztényesség behozataláig divott őseinknél. A kiállított tárgyak között van az árvíz-károsultak javára rendezett kiállításban feltűnést keltett arany nyakék gr. Zichy Edmünd gyűjteményéből, s a békési múzeum hibásan avarnak tartott sisakja. (Lásd V. U. 1876. 24. sz.)

Hogy mily fontos e kiállítás ránk nézve, midőn a külföld sokáig ignorált tudományos mozgalmainkkal ismerkedik meg: arról máskor: most csak azt említem, hogy négy maradandó becsü munkának adott létét. Ezek: Lubbock világhírű munkájának fordítása két kötetben „Történelem előtti idők“ ezim alatt, melyet a természettudományi-társulat adott ki Öreg János fordításában Pulszky Ferencz felülvizsgálata mellett. Egy pontos és kimerítő katalógus gyönyörű fametszvényekkel illusztrálva. Beszédcs Sándor fényképezett táblával a kiállítás 600 nevezetesebb tárgyait tartalmazó két füzet, mindkettő dr. Hampel József múzeumi segédőr szakavatott tollából a legközelebbi napokban hagyja el a sajtót. Vegre a tágiletményül szolgáló „Compte-rendu“, mely a kongresszus összes mozzanatait, s az ősrégészeti három évi haladását fogja magába ölelni.

Minden jelenség arra mutat, hogy érettségi vizsgálatunkat fényes sikerrel fogjuk letenni; azok pedig, kik ezen jó sikeren önzetlenül munkáltak, leljék jutalmukat az elismerésben és azon édes öntudatban, hogy nem hiába fáradoztak.

Csetneki Jelenik Elek.

A nemzetközi Budapest.

Fővárosi társas.

A hazafinak, kiről a költő egykor bánatosan zengé, hogy „nem leli honját a hazában“, pendantja akadt a budapesti lakosban, ki nem leli honját a fővárosban. De csak pillanatokra nem leli. Akkor, midőn végig menve a váciutczán, Európa minden nyelven hall maga körül beszélni s türülmetszett külföldi alakoktól látja környezve magát. Ez egy darab polyglott Európa Budapest utczáin. A londoni cityben vagy a párisi nagy boulevardokon ritkán oly teljes az idegen hangzavar, mint szalfalburkolatú, elegáns utczáinkon, hol francia, angol, orosz, német, olasz, sőt spanyol, dán, svéd s görög szavak olvadnak chaoticus nyelvzavarrá. Ez a nemzetközi Budapest!

Am, ha e szokatlan zaj s internationalis mozgalom néhány perczre szinte kételyt támaszt is benned, vajon Magyarország fővárosa színe-e ama nemzetközi zsiabajnak, mely nem bántja, hanem gyönyörködötti hallérékedet: a jövő pillanatban büszkeséggel gondolsz rá, hogy a hely, hol most egy világrész nemzetének képviselői, tudományának elsőrendű „bajnokai s kormányainak kiküldöttjei adnak egymásnak találgat, igenis a magyarság székvarosa.

S örömtől dagadó kebelled leled meg újra honodat a nemzetközi Budapest falai között. . . . Valóban, nemzetközivé lett a magyar főváros. A világhírű idegen tudósok tisztas alakjai mellett ott látod utczáinkon a borvisára érkezett külföldi nagykereskedők, jobbadára tekintélyes terfogata s gömbölyű embonpoint-tal díszlő alakjait; a külfállamok hivatalos képviselői

mellett az orosz kalandorokat s álcázott tiszteket, kik kardjukat a szerb ügynek mennek felajánlani.

Ők az egyedülek vendégeink között, kiket a rendőrségen kívül, senkinek sem jutott volna eszébe körünkben marasztalni akár esak órák tartamára is.

„Grattez les russes et vous trouverez l'Asie“ — vakarjátok meg az oroszokat s Ázsiára fogtok akadni — mondá egykor I. Napoleon metsző gúnyján a moszkovitákról. Anélkül, hogy kétségbe akarnók vonni a nagy világhódító szavainak igazságát, meg kell vallanunk, hogy bizony azon orosz „betegápolók“, kik élesre köszörült kardokkal s töltött fegyverekkel vonulnak át fővárosunkon Szerbiába, vakarás nélkül is igen könnyen fölföldözhetni az Uralon túl fekvő világrészt.

Csak egy csekély töredék arcvonásai mutattak némi értelmiségre. Ha ezen urak valóban azok, kiknek utleveleikben mondatnak: azaz „földbirtokosok“, „nemes emberek“ és „orvosnövendékek“, akkor nem képzeltetjük el, hogyan néznek ki az orosz — parasztok és köz-katonák.

Theophile Gautier, a szellemes francia tárczáiról, kit Demidoff Anatól herceg a hatvanas évek közepén magával vitt oroszországi uradalmaira, a párisi előkelő világ egyik ünnepelelt hölgyének azon kérdésére, minőknek találta az oroszokat, ekképe felelt: „Asszonyom, egytől-egyik bagaria-szaguak.“

E szavak önkénytelenül eszünkbe jutottak, hogy alkalmunk volt látni és — szagolni a fővárosba internált, de most már Belgrádban büszkélkedő orosz jövevényeket.

Mindezen urak rengeteg bagaria-csizmákban tapodták végig aszfaltunkat, oly szagot terjesztve maguk körül, mint egy feltucat nyereggyártó műhelyei. Egyáltalán, hogy a csár birodalmának e kevésé előnyös külsejű alattvalói meleg időjárásunk daczára menő nagy csizmákban, fekete káppikban és bokáig érő, csuklyás kaucsu-köpenyekben sétálgattak utcáinkon, ép anny szinpadias hetvenkedésre, mint tüntetés viszketege mutat.

Még föltünőbbek voltak közöttük azok, kik piros garibaldiinget s fekete bőrvet viseltek. Ugylátszik, örömrük telt benne, megmutatni Magyarországot fővárosában kirívó külsőségek által is, hogy ők azok a vállalkozó legények, kik szaporítani fogják Csernajeft tábornok hadseregét...

De ez csak egy gyorsan tovasiklott kép azon változatos képesportokat föltüntető kaleidoszkopban, melyet most fővárosunk mozgalmal utcazi élete eléd tár. Az oroszok elutaztak a csütörtöki hajóval, az utánuk érkezőknek pedig aligha lesz kedvük megállapodni Budapesten.

Érdekeltségünk a statisztikai kongresszus jobbadára ünnepelelt nevű tagjai körül összpontosul. Hármasfél-négyesével járják és kocsiikkal be a főváros, gyönyörködnek — a „Hungária“-kavéház ernyőtetőzete alatt ülve — a budai part háztömegei, bástyafalai és hegyei által nyújtott pompás tájképpben, vagy fölkeresik muzeumunkat, hol Pulszky Ferencben ép oly nagy tudományu, mint szellemes cicerónéra akadtak.

Elsőrendű fogadónk közül most mindegyik más-más nemzet tudományos táborárának képezi főhadiszállását.

A Hungária-szállóházban a francziák és belgák, az „Európá“-ban az oroszok, a „Magyar király“-ban s a „Vadászkürt“-ben az osztrákok, az „Angol király“-ben az angolok, az „István főherceg“-ben a dánok, svédok és svájciak, a Budapest-fogadóházban az olaszok, a „nemzeti szállóházban“ s a „Frohner“-ben a németek s hollandok, a „Tigris“-ben végül a görögök, szerbek és románok vannak elszállásolva.

Öszintén óhajtjuk, hogy noha az orosz tudósok az „Európá“-ban nyertek szállást, Európa soha se legyen az oroszoké. Melegen kívánjuk, hogy a „Hungária“-ban lakást bérelt francziák erős rokonszenvet vígynék magukkal haza Hungária iránt, melynek a francia sajtóban most nem sok barátja van. Szeretjük remélni, hogy a „Magyar Király“-ba szállt osztrákok mindig meg fogják különbözteni a magyar királyt az osztrák eszászártól. Bizton hiszszük, hogy a „nemzeti szállóházban“ lakó németek a magyar

nemzeti egységet ép oly szükséges tényezőnek tekintendik az európai politikában, mint a németet, s végül óhajtjuk, hogy a „Tigris“-be szállt szerbek és románok honfitársai megszűnjenek világrésznük békéjét fenyegető tigrisek lenni.

Ugy legyen!...

Az akadémia palotája körül, hol a kongresszus üléseit tartja, rajzanak vendégeink, kik közül sokan most látják egymást viszont azóta, hogy a kongresszus 1872-ben Szent-Pétervárott ülésezett. Akkor Magyarországon kívül Svájc s az észak-amerikai egyesült államok is meghívták a statisztikusokat körükbe. A kongresszus azonban hazánkat választá jelenlegi, — kilenczedik — nagygyűlésének székhelyéül.

E megtiszteltetés jelentőségét éreznie kell minden művelt magyarnak. Nyomunk már valamit a latban a világ előtt szaktudomány dolgában is, a mi a statisztika terén mindenek előtt azon buzgó férfaink érdeme, kik törekvéseik, kutatásai és működésük komolysága által figyelmet tudtak ébreszteni Magyarországot iránt a statisztika európai híri korphaeusainak körében is. Csak kötelességet teljesítünk s a közvélemény elismerésének adunk kifejezést, midőn egyszerűen ideírjuk e férfiak neveit: Keleti Károly, Hunfalvy János, Konek és Körösi József.

„Zahlen zeigen, wie die Welt regiert wird“ — mondá már Goethe, kinek sokoldalú lángelméje fölfogta a statisztika horderejét akkor, midőn e tudomány ugyszólvá még gyermekéveit élte. De mióta Quetelet s követőinek szeretetteljes és hivatott gondozása alatt a statisztika csesemőjéből izmos s életerős férfiú lett, vagy — hogy ne szőlünk képlegesen — mióta e tudomány elérte jelenlegi magas színvonalát: a számok nem csak azt mutatják, hogyan kormányoztatik a világ.

A statisztika ma többet mutat. Csalhatlan tükre a nemzetek haladásának vagy hátramaradásának, próbáköve azon szellemi s anyagi értékek, melylyel az egyes népek a mivélődés birodalmában bírnak. A statisztika azon világító fátyla, melynek fénye biztos tájékozást nyújt az államférfiúnak, a közzgazdának, a kereskedőnek, a tanügy előharczosának s a „par excellence“ reformernek, hogy tisztába jöhessenek legsürgősebb tendenciáiról. S bizonyára: az a nép bírja legszilárdabb biztosítékait a jövőnek s hatalomnak, mely legtöbb hasznot képes vonni a „számok logikájából.“

Együtt vannak majdnem mindannyian fővárosunkban, kikmár az előző kongresszusoknak is díszet képeztek; Levasseur és Block, Franciaország e két egyaránt nagyérdemű statisztikusa; Gneist és Stein Lörcincz, kikről a berlini s a bécsi egyetemek ifjúsága joggal mondhatná el a horaczius szavakat: „oh et praesidium et dulces decus meum!“ Farr és Engel, amaz Anglia, ez Németország leghehresebb statisztikusa; Correnti, a köztisztviseltben álló statisztikus és államférfiu, s...

De megálljunk! Nem egy-két, hanem legalább is negyven-ötven nevet kellene elősorolnunk, hogy megemlítsük a kongresszus tagjai között azokat, kik nemzetközi elismerésre tettek szert részint kizárólag statisztikai, részint szélesebb körű tudományos működésük által. S e körülmény tanúsítja legelőkeltebben, mily nagy tökéjét a szellemnek és tudománynak foglalja magában a statisztikai kongresszus.

Legyenek üdvözölve tagjai a nemzetközivé vált magyar fővárosban!

Öszintén óhajtjuk, hogy egyikük se vigye magával haza tudósvész csirnját a vércsütezzából, melyben bontanak-rontanak, hogy csak úgy fehérlik minden a csákány által ledöntött régi falak törmelékének kavargó mosporától. Nemkülönböleg kívánjuk, hogy közintézetünk meglátogatása alkalmával rájuk ne szakadjon valamely terem mennyezete, a mi nálunk napirenden van.

Hiszszük, hogy nagyérdemű vendégeink szerencsés csillagzat alatt születtek. Hiszen meg nem sülték s agyon nem unták magukat azon „soi-disant“ ismerkedési estélyi alkalmával, melyet a főváros rendezett számukra csütörtökön este a redoute termében. . . .

Vivant, floeant, crescant!

Borostyáni Nándor.

A nemzetközi östörténelmi és embertani kongresszus.

Szeptember 3-án kezdődik meg a nemzetközi östörténelmi kongresszus tanácskozása is, melyre külföldről számos szakferfuit várnak. Üléseit a nemzeti muzeum nagy termében tartja, a hol a főren líház is ülésezni szokott. A kiállítás pedig a muzeum folyosóin van.

Kilencz kérdést tüztek ki értekezési tárgyu, leginkább hazánk és keleti Európa ösvizonyaira vonatkozókat. Az elsőhöz, „melyek az embernek legrégebb nyomai“, szólni fognak dr. Jaquimot francia régész, Capellini bolognai tanár, Thompson Berlinből, Reboux Párisból, Tardy és gr. Zavisza Varsóból. A másó líkhoz: „miképe jellemzetik a csiszolt kőkorszak a keleti tartományokban“, szólnak Lipp Vilmos szombathelyi tanár, Kovács János debreczeni tanár, dr. Grewing Dorpatból s Lœmann Konrad leidei muzeumi igazgató. A franciaországi bronzkorszakot Chantre ismerteti Lyonból, a magyarországit pedig Pulszky Ferencz. A vaskorszakról Henszlmann Imre és gróf Zavisza szólnak. A temető-halmokról dr. Szabó József, Mierzinsky varsói tanár, Da Sylva lisaboni kir. építész s a líptói pogányvárakról Majláth Béla alispán. A borostyánkőről dr. Wjbergen svéd tanár, Sadovsky Krakóból s Franks Ágost, a British muzeumtól.

A nyolczadik kérdésre: „a hazánkban emlékeken talált díszítmények jellemzése“, még nincs bejelentve értekezés. Embertani és néprajzi kérdések fejtegetésére Hunfalvy Pál, Koperniczky varsói tanár, dr. Lenhossék, Proca Pál párisi tudós, dr. Scheiber székesfehérvári orvos jelentkeztek. Ez utóbbi a magyarországit ember közép-magasságáról értekezik. Délutáni szabad ülésekre is jelentettek be többen közléseket, köztük Ujfaly Jenő párisi tanár hazánkfa.

Az eddigi bejelentések szerint részt vesznek a kongresszuson Németországból 11 tag, Belgiumból 10, Dániából 9, Franciaországból 33, Angliából 9, Olaszországból 2, Portugálból 1, Oroszországból 7, Svédhonból 11. Ezek közt több elsőrendű kapacitás van. Lesznek hölgyvendégek is, ugymint Mesdorf kisasszony, a kieli muzeum konzervatora, Dannemaid grófné és Raben belső tanácsosné Dániából s Beausacy grófné Franciaországból. Itt leszenek az Evans család Angliából, Meester de Ravenstein hollandi miniszter, Quatrefages híres francia tudós, dr. Dudik morva történész, dr. Kollmann antropológiai lapszerkesztő, Rancken finnországi igazgató sat.

Kiküldöttek (Délégűes) által tisztelték meg a pesti kongresszust a következő külföldi rokon tudományos intézetek; ugymint: 1. Németországból a köznigsbergi természettani és gazdasági egyesületnek régészeti osztálya titkárárt Tischler Ottó urat. — 2. Az észak-amerikai földrajzi társulatot dr. Thompson fogja képviselni. — 3. Ausztriából egyedül a lengyelek küldenek képviselőt és pedig a jagelloni egyetem Krakóból Dr. Lepkowski József urat, ki a tudományok akademiát is képviseli. A krakói régészeti társulatot képviseli Sadovsky J. N. és gróf Soltan Mihály; ugyanonnan az antropológiai bizottság küldötte Dr. Kopernicki. — A lembergi archaeológiai társulatot pedig Krzyzanowsky Szaniszló lovag és Schneider ur képviseli. 4. A belga kormány Dr. Doynée Jenőt küldte ki. 5. Dániából pedig Worsaae, volt miniszter, minden régészeti intézetét fog képviselni. — 6. A francia kormány részéről Dr. L. Maillot veend részt tanácskozásainkban. 7. Az olasz kormány Pigorini Lajost, 8. Svédországból pedig Hildebrandt muzeumi osztályfőnököt bízta meg képviselével. — Hazánkból a debreczeni collegiumot Kovács János és Nagy Elek tanár urak képviselik; a felső magyarországi muzeum-egyesület részéről Bárczay Jenő elnök, Dr. Horváth Géza, és Dr. Oszáry Pál vannak bejelentve.

Kirándulások lesznek Hatvanba, hol a városi és megyei vendéglátó bizottság élén visontai Kovács László áll; Erdre, hol a Sina-féle tiszteken kívül a fehérmegyei főispán több előkelővel együtt fogja üdvözölni a vendégeket; az utóó kirándulás pedig — már kisebb számú társasággal — a nagyváradi-béni lesz.

A nemzetközi statisztikai kongresszus.

Aug. 29-én érkeztek meg a külföld képviselői a nemzetközi statisztikai kongresszusra. Egy részük megjött nap közben a vasuton, a legnagyobb rész azonban az „Ariadne“ gőzha-

jon érkezett Bécsből Budapestre. Körösy József, Greguss Ágost és Hunfalvy Pál Váczig eléjük mentek a vendégeknek. A budapesti hajóállománsnál esti fél 8 óraker a főváros és az állandó statisztikai bizottság képviselői fogadták az érkezőket, Kammermayerrel és Keletivel élükön. Hivatalos fogadtatás nem történt. Összesen 160 vendég jött a mai hajón, ezek közt 40 hölgy. Keleti Károlyt az érkezők legtöbbje mint jó ismerőt szívesen üdvözölte. A vendégek ezután a készen tartott kocsiba ülven, a már előbb átadott jegyekkel a részükre kijelölt szállókba mentek, később pedig a „Hungária“-ban gyűltek össze vacsorára. Képviselve vannak: Anglia, Dánia, Norvégia és Svédország, Oroszország és Finnland, Ausztria, Németország, Bajorország, Szászország, Baden, Hamburg város, Németalföld, Belgium, Franciaország, Portugal, Olaszország, Románia, Szerbia, Egyiptom, Délamerika és Ázsiából Japán.

Aug. 30-ára megjelent Greguss Ágost szerkesztésében a kongresszus hivatalos értesítője ily cím alatt: „Bulletin de la neuvième session du Congrès international de Statistique à Budapest“. Ebben a külföldi vendégek minden szükséges értesítést és tájékoztatást megtalálhatnak, s kimerítő közleményeket tartalmaz a tanácskozásokról is.

Ez alkalommal a budapesti statisztikai hivatal aligazgatója, Weisz Béla tanár „Atlas Économique“ cím alatt a művelt országok gazdasági viszonyairól szóló művet adott ki, összehasonlító táblázatokkal.

Az ülések az akadémia palotájában folynak, s az állandó bizottság aug. 30-án d. e. 10 óraker tartotta első ülését Semenoff Pál, az orosz statisztikai hivatal főnökének elnökele alatt. Ebben azt határozták, hogy az előleges kongresszusban az állandó-bizottság tagjai közül még az előkészítő bizottság elnökei és jegyzői, továbbá a külföldi államok küldöttségei is részt vehessenek.

A kongresszus előkészítő ülése déli 12 óraker volt, s mindenek előtt megalakította a kongresszus elnökségét, dr. Farr D. C. (Angolország), Semenoff P. (Oroszország), Engel E. (Németország), Keleti Károly (Magyarország) lettek az elnökök; titkárok pedig Wesselovszky A. (Oroszország), Herich Károly (Magyarország). Az állandó bizottságba az eddigi tagokon kívül az elnökség és az államok hivatalos képviselői is beválasztattak.

Ezután a kongresszus szabályzata tárgyalatott. A tanácskozási nyelvet illetőleg kimonadtott, hogy kiki szólhat saját nyelvén, de a nem francziául mondott beszédek tartalma a vita bezártákor kivonatilag előadatik.

Grafikai táblázatok, térképek és statisztikai művek kiállítása is van a képművészeti társulat helyiségében elrendezve. Az eddigi kongresszusokon az nem volt, s az eszme keresztülvitelével a magyar szervező bizottság bizatott meg; de a dolog sok nehézséggel járt. A bizottságnak töretlen utakon kellett járnia, mert a tudomány még azt sem állapította meg, hogy ily kiállítás programját minő elvek szerint kell szerkeszteni. Ezen nehézségen kívül gyakorlati nehézségek is merültek fel. A kiállítható tárgyak egy részét a philadelphiai, más részét, t. i. a magyarországiak egy részét, a szegedi kiállítás foglalja el, hol pl. a fővárosi statisztikai hivatal nagy mérvben van képviselve. A mit küldtek, az is nagyrészt a legutolsó napokban jött. Mindazáltal így is érdekes a kiállítás, melyet Déchy Mór rendezett. Kiváló mérvben van képviselve az országos és a fővárosi statisztikai hivatal ismert kiadványaikkal; vannak igen érdekes statisztikai rajzok a kiválóbb európai országok statisztikai hivatalaitól.

A kongresszus tagjai tiszteletére aug. 30-án Keleti Károly fényes estélyt rendezett, hol a külföldi vendégek családjukkal jelentek meg, s a főváros intelligenciáját is számosan képviselték. A vacsora pohárköszöntések közt, és Horváth Marci zenekarának játéka mellett folyt.

Aug. 31-én ismét tanácskozó ülése volt, melyen a nemzetközi statisztikai állásáról tettek jelentéseket, és a szeptemberi utolsó kongressz-

szus által munkával megbízott egyes tagok adták be műveiket. Ezek a következők: Sidenblath (svéd) a különböző államok népességéről terjeszt elő adatokat; Yvernés (francia) az európai polgári és kereskedelmi törvénykezésről; Bodio (olasz) a takarékpénztárakról; Kiaer (norvég) a nemzetközi tengeri hajózásról; Körösi 41 nagyobb város összehasonlító statisztikáját mutatja be azon megjegyzéssel, hogy a mű második részében a nagy városok pénzügyi viszonyai lesznek összehasonlítva. Keleti az erdészeti és szőlőművelési statisztikáról tesz jelentést; Block, a japáni küldött bemutatja az első megjelent japáni statisztikát, melyet a kongresszusra magával hozott. Block a művet a magyar kormány-nak ajánlkozta, mi éljenzéssel vétettet tudomásul.

A kongresszus tagjai élénk érdekeltséget tanusítanak a főváros iránt, s folytonosan járnak-kelnek. A városi hatóság lehetőleg gondoskodott, hogy mindenkit szives fogadtatásra találjanak. Csütörtökön este Budapest főváros, mint lázi gazda, nagy estélyt rendezett tiszteltükre a redoutban, melynek termei a legválasztékosabb közönséggel teltek meg, és szép hölgyek is nagy számmal vettek részt. A miniszterek közül ott volt Wenckheim, Trefort, Szende és Perczel. Szept. 1-ére a tavól levő miniszterelnök nevében b. Wenckheim hívta meg estélyre a kongresszus tagjait.

A kongresszus ünnepélyes megnyitása

szept. 1-én d. e. 11 óraker történt az akadémia dísztermében, mely különböző országok lobogóival és czimereivel volt díszítve, míg a közepén levő emelvényt hazánk czimere ékítette. A terem egészen megtelt; a karzatokat hölgyek foglalták el. A tagok teljes díszben és rendjelekkal jelentek meg.

József főherceg, mint a kongresszus elnöke, honvéd tábornoki egyenruhában, pontban 11 óraker foglalta el az előki helyet. Kiséretében voltak Wenckheim, Trefort, Perczel és Szende miniszterek, Hollán tábornok, Haynald érsek, stb. József főherceg francia nyelven tartott megnyitó beszédet, üdvözölve a tagokat, és szerencsét kívánva magunknak, hogy Magyarországnak is megadott a statisztikai kongresszus működésének érdekes történetéhez járulni egy lappal. Szólt a statisztikai tudomány fontosságáról, s a IX. nemzetközi kongresszust megnyitónak nyilvánította.

A zajos éljenzés után, mely a beszédet kísérté, Semenoff ur választott a külföldi államok részéről: szólvá a Habsburg-háznak a tudományok iránti szeretetéről, és Magyarországról, mely méltó helyet foglal el a művelt nemzetek sorában, s komoly tudományos törekvése mindenütt rokonszenvét ébreszt.

E beszéd után József főherceg elhagyta a termet, s a tanácskozás vezetését Trefort miniszter vette át.

Mindezek lapunk sajtó alá rendezésekor történn, csak röviden említtük meg, hogy Engel, Németország egyik jeles tudósa az elhunyt Quetelet és Wyssert statisztikus fölött olvasott föl emlékbeszédet; Farr angol szintén Queteletről emlékezett meg; Semenoff pedig David Ferenc az „keleti kérdéssről“ ir az évkönyvbe egy-egy tanulmányt; Láncey Gyula az év közigazgatási törvényeit fogja benne ismertetni. Dolgozatokat ígérték még Rákossy Jenő, Salamon Ferencz, Vadnai Károly s mások.

eszközöltette. E monographia összeállítása régi óhaj és nem új eszme, de a nagygyűlés nélkül még bizonyosan elmaradt volna egynéhány évig. Szilágyi István és Várady Gábor régen gyűjtik már össze az egyes részeket, s Mihályi János is készzen volt a régészeti tárgyak ismertetésével, azonban ezelőtt a monographia másoképen volt tervezve, s bár a jelenlegi részben, mely a második kötetben nem sokára meg fog jelenni. E megjelent első kötet többek munkája, kik megállapított terv szerint egyöntetűen munkálkodtak. A kötet első részében a föld-, hegy- és vízrajzi ismertetést Hetényi Kálmán, a geológiai részét Gesell Sándor, az ásványvizeket Szilágyi Sándor monographiájának nagyrészbéli felhasználásával Szabó Sándor, növényzetét Wágner Lajos, rovarait Kardos Károly, a néprajzi ismertetéseket Várady Gábor, V. Krüzely Bálint és Sichertman Mór, a második vagyis a statisztikai részben pedig a népmozgalmi adatokat Várady Gábor, a törvénykezési adatokat Jenleffy Kornél, a bűnügyit Szilágyi János, a politikait Kutka Kálmán, a bányászat, erdészeti körébe vágó ismertetéseket Prugberger József, Forberger János és Steiger Ágoston, a gazdasági viszonyokat Timár Pál, az ipar és kereskedelem körébe vágó adatokat Urányi Imre, Hitter Győző, Draskóczy Gábor és Horváth Menyhért, a vallási és iskolai állapotokról, a megye különböző pontjairól beérkezett adatok alapján Szilágyi István, Várady Gábor, Fejér Bertalan, Jordán Károly, Góga Illés és Koós Ferencz; a közegészségügyi állapotokról Dr. Badzsey László írták, s más egyéb ismertetéseket közöltek még: D. Batizi Endre, Dr. Novák Károly, Várady Lajos és Várjon Lajos. A munka Máramarosmege tudományok köreinek valónban becsületet szerez a magyar közönség előtt, mert kevés törvényhatóság van az országban, mely ily műben volna így megismertette, mint e monographiában a végső határon fekvő Máramarosvármegye.

— Toldy István „Hungária“ cím alatt politikai évkönyvet és naptárt szerkeszt, 1877-re, mely már e napokban sajtó alá ment s október első felében meg fog jelenni. Célja a politikai tudományok időszaki mivélését a politikai ismeretek népszerű terjesztésével összekötni. Tartalmából kiemeljük a következőket: — Az évkönyv első vagyis naptári részét, mely az 1877. év tulajdonképi naptárát s egyéb tudnivalókat tartalmaz, egy rövidre vont, de pontos politikai névtár követi, mely a magyar alsó és felsőház tagjainak névsorát, az összes európai államok uralkodóit s kormányait stb. foglalja magában, némely hasznos statisztikai adatok kíséretében. A kötet évkönyvi részét az „év története“ nyitja meg (1875. szept. — 1876. szept.) Acsiúdy Ignációtól. Ezt követik: „Az európai államok pártjainak ismertetése“ Griza Ágosttól, megtölve a főbb külföldi hírlapok jellemzésével. Érdekes közleménye lesz még „Az európai államok hadereje“, a legújabb adatok nyomán ismertette Márkus M.-tól. Keleti Károly az idei „statisztikai congressusról“, Pulszky Ferenc az „keleti kérdéssről“ ir az évkönyvbe egy-egy tanulmányt; Láncey Gyula az év közigazgatási törvényeit fogja benne ismertetni. Dolgozatokat ígérték még Rákossy Jenő, Salamon Ferencz, Vadnai Károly s mások.

— Deák Ferencz jellemrajza, Pulszky Ferencz-nek, a tavasszal Deák halála után tartott s Franklín-társulat kiadásában megjelent felolvasása, némétil is megjelent Neugebauer Lászlótól fordítva Lipcseben Wigan Ottónál. A fordító, ki néhány magyar költeményt is fordított már németre (egyebek között Tompa „Új Simeon“-ját), most Petöfi fordításával foglalkozik s reményljük, hogy az évek óta készülő munka méltóbban fogja bemutatni a nagy költőt, mint az eddig megjelent s nagy részt hevenyében készült fordítások. E füzet is gondosan van fordítva s néhány jegyzettel is felvilágosítva a külföldi olvasók számára. A magyarországi német közönség figyelmébe is szívesen ajánljuk.

— „Tanulmányok az eredeti és külföldi drámairodalom néhány jelesebb termékeiről“ cím alatt jelent meg Halmai Imre fiatal színészétől egy kis fü-

zet, melyben Hamlet, Bánkban, Molière „Fösvény“-e és Szigeti József „Falusiak“ vígjátéka vannak elismerve. E füzetek, mint az előszóban szerző megmondja, Szigligeti Ede „A dráma és válfajai“ című munkáját és Paulay Ede szintitanodai tanár szóbeli magyarázatait veszi irányadónak, s ez önéismerés alapján az „essay“ eredeti értelmére szerint inkább „kísérlet“ mint „tanulmány“ néven nevezhető. A magyar irodalomban is vannak már egyes kitünő drámairodalmi tanulmányok, melyeket figyelembe kellett volna venni szerzőnek tanulmányai közben. Egyébként dicsőretére válik, hogy komolyan veszi művészi pályáját, s alapos tanulmányokon törekszik színészi tehetségét fejleszteni. A kis füzet ára 40 kr.

— **A szegedi dalárünnepély** alkalmával Szegeden Burger Zsigmond kiadásában dalünnepi dallamú jelent meg, melyet Roth Ede szegedi karmester ajánlott a testvér-haza dalárünnepére. Tartalma: a szegedi dalárda jellegű, „Buzditás“, „A Szerelmért barátságot“ kardalok s két népdalfüzet; ára 80 krajczár.

— **A nemzeti színházban** Hajós folytonos tettség közt vendégszerepel, s vonzerőt nyújt fölépte oly régi operának is, minő a „Troubadour.“ Nagyné-Benja Ida asszony is megkezdte rendes szereplését szept. 2-án a „Hunyady László“-ban, melyet a statisztikai kongresszus tiszteletére adnak elő.

— **A népszínházban** aug. 25-én új népszínművet adtak elő „Köncsaj Lajkó“ cím alatt; szerzője Mátrai Béla kolozsvári színész. Első kísérletnek is nagyon gyöngye mű, mely egyetlen jelenetével sem tudott hatni; hosszadalmas beszélgetéseit pedig már a darab elején megmutatta a közönség. A székely földön játszik a darab meséje, mely azonban nem székely népdalt, hanem durvaságokat és póriasságokat hozott színpadra. Hőse egy paraszt legény, kinek négy szeretője van, menyecske és leány vegyese. A darabot csak kétszer adták elő, aztán végkép félretették.

— **A budai szinkörben** Temesváry szintársulata aug. 28-án végezte be az előadásokat a „Czigány“ népszínművel, s aztán Debreczenre távozott. Egész nyár alatt, egy-két előadás kivételével, igen kis közönség előtt játszott. Sem játékrejdeje, sem a kuszált előadások nem is gyakorolhattak vonzerőt.

Közintézetek, egyletek.

— **A történelmi társulat** gómori nagygyűlése aug. 28-án ért véget Rozsnyon, hová előtte való nap érkeztek meg a tagok a levéltári kutatásokból. A gyűlés a városház termében folyt le Nagy Iván elnöklése alatt, s nagy hallgatóság volt jelen. A levéltári kutatások eredményéről Deák Farkas tett jelentést. A rimaszombati levéltárban megvan a városnak Róbert Károlytól 1335-ben nyert kiváltsága, 259 török levél, régi gyűlési jegyzőkönyvek. Gómörmege levéltárában 1571-től meg vannak a jegyzőkönyvek (kivéve az 1592-4-ikét) és pedig nagy részben magyar nyelven. A Szilasy, Ruthényi, Danes és Szentmiklósi családok levéltárában is sok érdekes okirat hivat a történetbuvárok figyelmét. Ezeket kívül több nemes család leveles lédáját nézték át, melyek szintén érdekes adatokat nyújtottak. Szilágyi Árpád *Krasna-Horháza* is kimentek, s ott becses közművelődési adatokra találtak. Haan Lajos pedig *Csetneken* fontos protestans egyház-történelmi okiratokat és följegyzéseket gyűjtött. Itt egy XV-ik századbeli eodexet is leltek, melyet Nagy I. fog megismertetni. Szilágyi S. Dobosinán is megjelent és számos török levelet másoltatott le. A kirándulás alatt Szabó Károly 10 könyvtárat kutatott át, melyek közül a gr. Nádasdyak betéri levéltára hungaricumokban igen gazdag. Nevezetes eredménye lett az aggteleki barlangban történt ásatásoknak is, hol őskori emberi csontvázakat találtak. E jelentések után Deák F. közönséget mondott a gómori és rozsnói szives fogadtatásért, mire Szontagh Bertalan alispán válaszolt, és az elnök bucsuzavaival a gyűlés véget ért. Délben Rozsnyó város díszes lakomát rendezett a kutatók tiszteletére.

— **Az orvosok és természetvizsgálók** m.-szigeti nagygyűlése aug. 28-án ért véget. Addig mindennap

érdekes kirándulások voltak, a szakosztályok pedig értekezéseket tartottak, melyeken mindig számos hallgatóság jelent meg. Az érdekeltség általános volt mindenütt, hol a közgyűlés tagjai megjelentek, s a vendéglátás szives gyakorlásában mindenki versenyzett. Egymás után látogatták meg a szlatinai sóbányát, a nagybocksói kincstári faüzletet, a kabolapolyáni fürdőt és vasgyárat, a rómszékeli sóbányát s a kincstári nagy fűrészgyárat, legutoljára (aug. 17) a viski fürdőt, hol vidám lakoma is volt. Az aug. 28-án tartott bezáró gyűlésen nem voltak nagy számmal jelen, de a hangulat igen szíves volt. E gyűlésben elhatározták, hogy a jövő évi vándorgyűlést *Budapest*en tartják, s megválasztották: elnöknek dr. Kovács József és dr. Jedlik Ányos egyetemi tanárokat; alelnökké *Margó* Tivadart, *Lenhossék* József, *Friedvaldszky* János. Titkárokká *Say* Mór, *Plichta* Soma és *Kurcz* Gusztáv tudorok. A szakosztályok jelentéseinek és a szakosztályoktól beérkező javaslatok tárgyalása után *Szilágyi* István lyeumi igazgató és akadémiai tag jeles beszédet tartott György József néhai megyei főorvosról, ki huszonhat esztendeig volt Máramaros megye szolgálatában, s mint ilyen, képzettségével, türelmével, jó szívével ezreknek támogatója és barátja. Mihálka alispán, Asztalos polgármester és Bódogh alelnök bucsubeszédei után Várady elnök 12 órakor berekesztetnek nyilvánította az idei nagygyűlést. A bucsubeszédek közben mindgyere éljenek harsantak föl. A nagygyűlés után sokan rándultak el még a megye távolabbi részebe, Visóra, a Suliguli-forráshoz a Vanyo-Vinuluj fürdőhöz, a brébi fürdőhöz, s Kőrösmezőre, a Tisza eredetéhez.

— **Sepsi-Szent-Györgyön** aug. 30-kán több ünnepély volt: Háromszék gyűléstermében Deák arczképét leplezték le, aztán a székely *közművelődési* egylet, majd meg a *házi ipart* terjesztő székely egylet tartott közgyűléseket. Deák Ferenc arczképének leplezése nagy közönség élénk részvétele közt a megyeháznál történt meg, Szentiványi Gyula főispán és Horváth főjegyző nagyhatású alkalmi beszédeit jegyzőkönyvbe iktatták. A székely *közművelődési* egylet közgyűlése az ügynek megfelelő érdekeltség közt folyt le, s elhatározták, hogy Háromszéken fiók egyletet szerveznek. A székelyföld ipari és gazdasági viszonyainak leírására 1000 frtos pályadíj tűzött ki. A gyűlés a sepsi-szent-györgyi lenkikészítő egyletnek 100 frtot, 2 fiúnak a műfaragásban való kiképzetésére 320 frtot, egy vinceszellő kiképzetésére 100 frtot szavazott meg, 3 fiúnak gazdasági kiképzetésére Wodianer vállalta el. *Szász* Károly alkalmi költeménye, Péterffy, Révay, Buzogany fölolvásásai tetszősleg fogadtattak. Ezután a *házi ipart terjesztő székely* egylet tartott közgyűlést, melyben Zimmermann 12,600 márk adományt bejelentett, 6 tiszteletbeli elnökké választotta egyhangulag. Délben 150 terítékű bankett volt, este pedig fényes táncszalag a székely egylet és helybeli tüzoltók javára.

— **A magyarországi tüzoltók szövetsége** aug. 25-28 napjain tartotta évi nagygyűlését Aradon, hol 32 egylet képviselői jelentek meg, s a legszivesebb fogadtatásban részesültek. A nagygyűlés ideje alatt a lyeum tornatermében érdekes kiállítás volt a legkülönbözőbb tüzoltó szerekből. A gyűlés b. *Bánhid*y Béla, országgyűlési képviselő elnöklése alatt folyt, s eredménye a tüzoltó intézményre vonatkozó többféle határozat. Indítványok történtek tüzoltói segélyalap létesítésére; általános gyakorlati szabályok alkotására és közös vezényszóra, egységes egyenruhára és rangjelzésre, stb. Ezek fölött azonban a jövő évi nagygyűlés fog dönteni, melyet *Iglón* tartanak. Azt is elhatározták, hogy a tüzoltó-szövetség havi szakközlönyt fog kiadni. A szövetségi választmány újra alakult, s elnök *Bánhid*y Béla lett Aradról, alelnök *Föllmann* Alajos Budapestről. A választmányban az ország minden része képviselve van.

Egyház és iskola.

— **Nagyszerű iskolai alapítvány.** Gróf Mikó Imre, kinek a lapokban hírré tett nagy betegségéből felidüléséről oly örömet venne értesülést a magyar közönség, ismét egy oly nagyszerű alapítványt tett, mely nevét az egykori dicső emlékü erdélyi fejedel-

mek nevével állítja egy sorba a közművelődés és iskolai terén. A sepsiszentgyörgyi ev. reform. gimnasiunra hatvan ezer frt alapítványt tett, hogy az intézet jövője biztosított legyen. A sepsi-szent-györgyi középiskola — melynek alapjában az első köveket szintén gr. Mikó tette le — ez újabb adományával ugyiszólva ő teremtette meg, s egyikévé tette a gazdagabb ref. tanintézetek. A kezdetnek olyan folytatása, mely a nagylelkű alapító szelleméhez épen méltó. Magyarország e szélső délkeleti pontján nemzetiségünk végaraként álló székely testvéreinkre nézve kétszeresen áldásos és gondoskodás, mert ez által a sepsi-szent-györgyi algyimnasium ugy szervezhető, hogy a kor minden követelményeinek megfeleljen.

— **Az unitáriusok árkosi gyűlése** *Ferenc* József kolozsvári lelkész választotta meg püspöknek néhai *Kriszta* János helyére; főgondnokká pedig *Dániel* Gábor főispánt és *Berde* Áron kolozsvári egyetemi tanárt; tiszteleti főgondnoknak Nagy Eleket és *Paget* Jánost. Az új püspök aug. 31-én tartá bevonulását Árkosról Sepszi-Sz.-Györgyre, Künle József képviselő vezetése mellett, az összes harangok zugása közt. A város és a szék kitüntetéssel fogadták. Emelkedett szellemű beszédei nagy hatást idéztek elő.

— **Egyetemes protestáns zsinat.** Dr. *Blakie* tanár Edinburgból és tiszteletes *Taylor* Róbert ref. lelkész Londonból időznek jelenleg Debreczenben, s látogatásuk főoka az, hogy a protestáns hitkönyveket egyetemes zsinatok tartására nyithessék meg. Az első protestáns zsinat 1877. jul. 23-án lesz Edinburgban, és pedig az öt felvétel minden presbyteri egyházának képviseltetése mellett. E zsinatok minden három évben megtartják különböző országokban. *Blakie* és *Taylor* urak azt az ígéretet tették Révész Bálint superintendensnek, hogy az egyik legközelebbi egyetemes zsinat helyéül Debreczent fogják indítványozni.

Mi ujság?

— **József nádor emlékünnepe,** mely vasárnap délelőtt lesz, a vigadó termébe a földszintre csak férfiakat bocsátanak be, a hölgyek a páholyokban, karzatokon foglalnak helyet. József főherceget a lépcsőnél fogja üdvözölni egy küldöttség. A nagyterem az öreg nádor arczképével lesz díszítve; s abban az esetben, ha rossz idő lenne s a József-terre nem vonulhatnának ki, a szobor helyett ezt az arczképet fogják megköszörözni. E koszorú igen nagy, s babérlombból van kötve, és nemzeti színű széles szalaggal ékítve. A szalag egyik szárnyán vastag arany himzűsben e szavak olvashatók. „József főherceg, Magyarország nádora“; a másikon: „Budapest halás közönsége, 1876.“

— **A pannonhalmi ünnepély,** melylyel aug. 27-én avatták föl a Szent-Benedek-rend megújított régi templomát, Pannonhalmi legszebb napjai közé tartozik. József főherceget, mint a királyi képviselőjét, egész utjában, mikor oda ment, és visszajött, mindenütt küldöttségek és bandériumok fogadták. Komárom megye részéről e hó 26-án Zuber főispán Kis-Bélnél, Győr megye részéről pedig *Mező-Órszén* Szabó Kálmán főispán üdvözölték. Este fáklátsámmal tisztelettel nála Szent-Márton közönsége, s tőle *Kruesz* Krizosztom főpaphoz mentek. Ezután kivilágítás következett. A templomszentelő misét *Simor* bibornokprimás tartotta, az egyházi beszédet pedig a főpátp. Jelen volt *Perezal* miniszter is mint a kormány képviselője, s a főpap közlül *Zalka* győri és *Dulánszky* székesfehérvári püspökök. Az egyházi ünnepélyt követő lakomán az első pohárköszöntőt *Kruesz* főpátp. mondta a pápára és az uralkodóra; utána *Simor* bibornok a Benedek-rendre. Ezután emelt poharat József főherceg, s éltette a hazafias Benedek-rendet, melyből ő is nyerte tonitóját. A pannonhalmi apátság büszke lehet a királyi képviselője azon kijelentésére, hogy két fia számára szintén a rendből választ nevelőt, hogy azok magyar hazafiságban növekedjenek. — Megemlített itt, hogy a templom helyreállítása 150,000 frtba került *Szorno* Ferenc soproni mépítész vezette a munkálatokat. Hegedűs *Kandid* L. miniszteri tanácsos személyesen vitte meg neki az ünnepélyre a király által küldött *Ferenc* József-rend lovagkeresztjét. Mikor

az érdemjel mellé tüzetett, József főherceg mondott neki elismerést. Az építkezést *Storno* Ferenc 1868-ban kezdette meg. Az ablak-festmények *Wölfling* József soproni, *Geyling* Károly bécsi, és *Neuhäusser* innsbrucki művészek művei. A márványoltárokat *Doppler* salzburgi műfaragó készítette, a famunkákat *Schönfeld* Bécsből.

— **Fejedelmi segély.** A nőiparegylet tevékenységének elismerésül a király ötszáz forintot küldött az egylet számára, a belügyminiszterium utján.

— **A királyné,** *Valeria* főhercegnővel aug. utolsó napján Miramareba érkezett, hol hosszabban fog időzni.

— **Dr. Haynald Lajos érsek** nevenapján *Kalocsa* városát fényesen kivilágították. Az ünnepelt főpap nyílt kocsiában tiszteletteljes üdvözlések kíséretében nézte a kivilágítást. Kocsija előtt városi lovas rendőrök lovagoltak, utána pedig *Gajáry* szolgabíró kocsizott. Nagy közönség hullámzott az utcákon, s lelkesen éljenzte a tisztelt főpapot.

— **A szegedi kiállításnak** anyagi eredménye is kecsgetett. Naponként sokan érkeznek a kiállítás látogatására, s csupán a belélti díjak jövedelme is fedezte már e hét elején a kiállítás költségeit, a mi körülbelül 10,000 frt; ezenkívül 9000 frt gyűlt be helypénzekből. A tervezett iparmuzeum javára tehát jelentékeny összeg maradt. Az iparmuzeum s ennek számára építendő helyiség javára sorsjátékot is rendeznek, melyre a pénzügyminiszter már megadta az engedélyt.

— **A magyar háziipar maecenása,** *Zimmermann* János, kiról irtuk, hogy e czérra 23,500 frtot küldött házi ipari egyleteinknek, chemnitz-i gyárnak s szászországi kereskedők; 31 éve vándorolt ki s Pápan született, a hol nem rég hatszáz forintos rajztantói állomást is alapított.

— **Havazás.** Aug. 25-én *Gastein* vidékén olyan hó esett, mely novemberre is beillik. A havazás általános volt az ausztriai alpeseken is, s ennek következtében csipőss hidegek álltak be.

— **Öngyilkosság.** Aug. 31-ken délben *Rainer* Ferenc volt honvédszázados a *Rottenbiller*-féle ház negyedik emeletéről leugrott az udvarra, és szörnyet halt. Épen azon a helyen történt e borzasztó eset, honnan *Vidaes* János dönt a halál karjaiba. *Rainer* körülbelül 63-65 éves volt, zaklatottan élt, s ez oka kétségbeesett tettének. Egy ideig józsefvárosi vasuti postamester volt, de ez állását elvesztette, sőt most bűnvádi vizsgálat alatt állott.

— **A török trónválság** csakugyan megtörtént s a beteg *Murád* szultán letétele után testvére *Abdul Hamid* foglalta el az *Ozman* család trónját. Aug. 31-keről a következő sürgöny érkezett Konstantinápolyból: *Abdul Hamid* ma reggel a *Topkapu* szerraljába ment, hol őt az összes miniszterek és méltóságok fogadták. A hetvi fölolvásása után, mely szerint *Murád* szultán egészségi tekintetéről fogva a trónról megfosztatik, következett *Abdul Hamid* szultán elismertetése és kiküldetése. *Hamid* erre, a hadsereg és a lakosság által szultának kikiáltatva, ügydörgés közt ment a palotába. *Mahmud* Damat pasa palotamarsalnak nevezetett ki.

— **A háború és a béke hírei** szorosban egymás mellett járnak most. De egyik sem tud előre mentni. A törökök eddig még nem bírták elfoglalni *Alexinác*-ot, a diplomaták pedig semmire sem mennek a békeltetéssel, noha maga *Milán* fejedelem szökött föl közbenjárónak a hatalmasságoktól. De akkor, mikor ezt tette — így magyarázzák a dolgot, — *Alexinác* alatt roszul álltak a szerbek, most pedig már

előnyöket vívtak ki, ha ugyan igaz. Más részt a portát vádolják, hogy súlyos fölteleket köt a békéhez, nagy hadi sereget és több szerb vár megszállását. Voltaképen a béke-alkudozásokról szóló hírek mind azt fejtetik most, hogy ugyan mi is késetteti a békét, mikor Szerbia győzelem esetében sem remélheti, hogy a hadi proklamációjában kifejezett ábrándokból létesülhet valami. Ez alatt *Alexinác* körül, a Morava mindkét partján szakadatlanul folynak a harcok aug. 18-ika óta. E kopár hegyes-völgyes területen a legnagyobb nehézségekkel küzdenek a törökök, s a szerbeket megerősített állásaikban kell megátámadni, s az *Alexinác* körüli erődöket megostromolni. Nyugat felől a törökök előnyomultak már annyira, hogy *Alexinác*ot ágyuzhatnák, de az itteni alacsony dombok nem nyújtanak óhajtott pontokat a tüzéségi műveletekre. A harcok nagy elkeseredéssel folynak, s *Belgrád*ban mindennap teljes győzelmeket hirdettek ki, melyeket azonban se angol, se német lapok harszteri hírei meg nem erősítenek, sőt a szerbek folytonos veszteségeiről szólnak. A legújabb *belgrádi* hírek szerint a törökök megint tönkre vannak téve, s elűzve *Alexinác* alól.

— *Montenegró* ellen, mint a táviratok jelentik, a török csapatok általános támadást indítanak legközelebb, mert a kellő erősítések már megérkeztek.

— **Uj szultán van.** *V. Murád* betegsége gyógyíthatatlannak bizonyulván be, a minisztertanács elhatározta, hogy öcsesét *Abdul-Hamid*ot kiáltják ki szultánnak. Mint aug. 31-eről jelentik *Konstantinápoly*ból, az meg is történt. Tehát *Murád* szultán épen csak három hónapig uralkodott, s lelki baja miatt az ünnepélyes fölavatás sem történhetett meg. *Midhat* pasa volt, ki erőlyesen sürgette, hogy *Törökország* e válságos napjaiban szabadságát meg a trónt egy szerencsétlen embertől, kinek őrzöngési rohamai vannak. Az új szultán második fia *Abdul Medzsid*nek, 37 éves, s dicséris képességeit, de dicsértek ilyesmit *Murád*ban is.

— **Orosz tisztek és orosz pénz** folyvást érkeznek Szerbiába s egész tulságig menő hírek beszélnek az orosz ruhelek számról. Egy lengyel lap szerint *Puskin* orosz ezredes egy millió rubelt vitt magával s azt a biztatást, hogy még csak folytassa a háborút Szerbia, s akkor Oroszország majd másképen is segít rajta. *Rajevszky* orosz ezredes pedig saját vagyonából 50,000 rubelt vitt. Az Oroszországból érkező pénzküldemények rendszeren *Mihály* metropolitának vannak ezimzeve.

— **A szerb seregben uralkodó fegyelem** példája gyanánt írják *Csuprijából*, hogy *Csernájef* alparancsnokát, az orosz *Milosevics*et engedetlenység folytán felfüggesztette állásától s vizsgálatot akart ellene indítani. Örség alá helyeztetvén, *Milosevics* az egyik zsanárra rádótt, s ez aztán őt súlyosan megsebesítette. Egy másik hír szerint *Milosevics* örült s ezért küldték vissza őrizet alatt.

— **Katonadolog a montenegrói táborban.** A párisi „*L'Égalité*“ tudósítója, *Batoleano* elhagyta *Nikita* fejedelem fölhadiszállását, hol összes ruháit és mállháját ellopták.

Halálozások.

Elhunytak e napokban: *Aggteleki Bujanovics Rudolf*, földbírtokos és volt országgyűlési képviselő, 62 éves korában a biharmegyei Ér-Mihályfalván. *Nerhajt Antal*, budapesti közértesítő és városi bizottság tagja 55 éves korában. — *Boothy Zoltán*, a hevesmegyei főispán neje, szül. *Szajoli Fehér Mária* asszony 65 éves korában. — *Tiszai Dániel* né, „*Dobreczen*“ című lap szerkesztőjének neje, szül. Nagy Juliánna 34 éves korában.

Szerkesztői mondanivaló.

— **B. G.** „Benéz az alkony“ Hihetetlen, hogy első vers legyen, és sajnáljuk, ha csakugyan utolsó. Van benne hangulat s a forma is gyakorlaton kézzel mutat.

— **Csik-Szereda.** Az emléklap nagyon hosszú, új eszme nincs benne s hangja sem valami sikerült. Jobb lesz homályban hagyni.

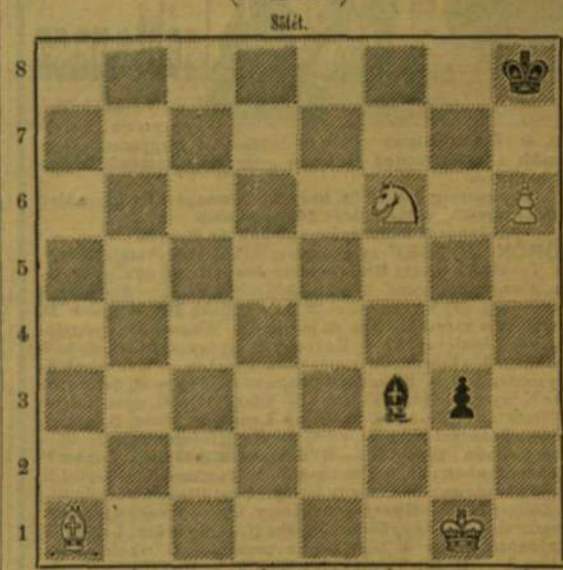
— **Ira Cs.** I. A ki verset akar írni, tanuljon meg először prózában, szabatosan, nyelvtanilag és csinnal írni.

— **S. N. Patak.** Az esztétikai és irodalomtörténeti tanulmány, mely a szémszövegből érkezett hozánk, nem közölhető. Eszméi még nem tisztultak meg eléggé, sőt előadása is zavaros. A stylusa pedig nagy gondot kell fordítani, mert „a styl az ember“.

— **A „Szerlem áldozatai“** című beszérről szövegetünk ugyan huzudtárog, ha szerzőt ez további haladásra fogja serkenteni, de, bár a gondos munka meglátásuk rajta, még csak kísérlet s így nem közölhetjük. Ohajtása szerint tettünk vele.

SAKKJÁTÉK.

874 számú feladv. Költz és Kockelkorntól (Kolnben.)

Világos indul s az ötödik lépésre mattot mond.

869-dik számú feladv. megfejtése.

(Lotz E.-tól Rodaban.)
 Világos. Sötét.
 1. B4—e6 ..... d7—e6;
 2. He5—d3 ..... Vd8—f6;
 3. Vg4—e4 ..... Vg6—e6;
 4. Bc4—d4 mat.
 Világos. Sötét.
 1. ..... Fa5—c3;
 2. Bc4—d4 ..... Fe3—d4;
 3. e2—e4 ..... Kd5—e5;
 4. Vg4—f5 mat.

Helyesen fejtették meg:
 VESZPRÉMBEN: Fülöp J. KECKEMÉNY: Galambos K. GELSEN: Glesinger Zsigm. BUDAPESTEN: F. H. és K. J. SÁBOSPATAKON: Gérecz K. MÁROZ-VÁSÁRHÉLYT: Csip. DEBRECZENBEN: Zagyva I. Kés Árpád. MISKOLCZON: Hartmann Ist. RYTA-SZ.-KIRÁLYN: Wollak Nagy-KÖRÖSÖN: Nemesik L. Budaörf. és Kovács. A PESTI sakk-kör.

Rövid értesítések: Tamás: D. J. Feladványai nem közölhetők, a négylépéses nem fejtető meg Ff6—e5 ellenhuzás miatt. A kétlépéses igen egyszerű.

Felelős szerkesztő: **Nagy Miklós.**
 (L. Egyetem-tér 2. sz.)

Nyilt-tér.

B. MÁTHÉ DOMOKOS
 es. kir. udvari fogorvos,
 furdói utjából vissza érkezett.

Fogorvosi műterem Budapesten.
 a váci- és kishid-utca sarkán, a vastuskó házában, az 1-65 emeleten.

Tartalom.

József Nádor (arczkép és képpel). — Az amerikai vadászársaság (folyt.). — A tügytárs (négy ábrával). — Stroff Mihály utazása (képpel). — Egyveleg. — Melléklet: Az őstörténelmi kiállításból (huszonegy képpel). — A nemzetközi Budapest. — A nemzetközi őstörténelmi és embertani kongresszus. — A nemzetközi statisztikai kongresszus. — Irodalom és művészet. — Közintézetek, egyletek. — Mi ujság? — Halálozások. — Szerkesztői mondanivaló. — Heti-naptár.

HETI-NAPTÁR.

Hónap és hetinap	Katholikus és protestáns naptár	Görög-országi naptár	Israellit naptár	Nap		Hold	
				köl	nyug.	köl	nyug.
	szepember	augusztus (6)	Elul Roschod.	6. p. 6. p.	6. p. 6. p.	6. p. 6. p.	6. p. 6. p.
3. Vasár.	A 13. orange inn.	22. B. Agathon	14	5 22 6 35	3 36 4 34		
4. Hétfő	Rozália szüz	23. Lupus	15	5 24 6 34	6 50 5 46		
5. Kedd	Victorin	24. Eutich	16	5 25 6 31	7 3 6 58		
6. Szerd.	Zachariás	25. Titus	17	5 26 6 29	7 20 8 12		
7. Csüt.	Regina szüz	26. Adorján	18	5 28 6 28	7 38 9 25		
8. Péntek	Kisasszony napj.	27. Poemen	19	5 29 6 25	8 1 10 44		
9. Szomb.	Gordon vértanu	28. Mozes	20. Sabb. Vezrk.	5 30 6 23	8 40 11 59		

Hold változásai. ☾ Utolsó negyed 11

Legislegelőcsőbb forrás!
a következő őszi és téli idényre vásárlatokat tenni csak!

Grossmann József,
Budapest, király-utca 27.
a magyar koronához.

Sima, esik és kockás ruhaszövetek	25-30 kr.	33-39 kr.
Angol látra és balerás	27-40	35-52
Sima és esik baize	36-45	46-58
Szines angol mobil	38-43	49-58
Csikos mosható selyem	1.00-1.25	1.29-1.63
Fekete és szines noblesse	1.25-2.50	1.62-3.25
Fekete lyoni faille	2.00-2.60	2.57-3.35
3/4 erno, randkivül finom	0.9-1.4	1.78-1.80
7/8 ruha flanelok és cheviott	1.10-1.50	1.40-1.92
Legjobb szines mosó-parketok	30-34	39-45
Féher zsinór- és plet-parketok	25-35	33-45

Egyszermind ajánlom nagy gyári rakomány rumburgi, crean- és fonal-vaszonból, 30 és 35 römös ág- és asztalmenük, chiffon, gyapju- és rips-terítőket, eszke-függönyöket, francia creton- és perkalineket, mint szintén minden e szakba vágó cikkeket igen olcsó áron.

Videki megrendelések azonnal pontosan teljesíttetnek, és minták kívánatra ingyen és bérmentve megküldetnek. 2253-4

Legislegelőcsőbb forrás!

A Franklin-Társulat magyar irodalmi intézet kiadásában Budapest, egyetem-utca 4. szám. megjelent és minden könyvtárnak kapható.

Magyar Szent Erzsébet élete.
Irtta
Dr. TOLDY LÁSZLO.
Képekkel illusztrálva.
Ára füzve 80 kr.
Diszkiadásban köve 5 forint.

GARRETT R. és FIAI
Leiston-Works, Suffolk, Angolhonban.

fűgönyöké **KOTZÓ PÁL** gépészmérnök, a t. cz. mezőgazdasági közönségnek az alkalmas jelentést teszi, miszerint irodáját és úsan felszerelt gépraktárát

üllői út 8. sz. a.
tette át és ajánlja eredeti sorvetőgépeit javított szerkezetben leszállított áron, valamint gőmozdonyokat, eszlopokat, malmokat, rostákat stb. 2269

Árjegyzékek kívánatra bérmentesen.

Szalon-butorzatok
olesők és szilárdak, közvetlen forrásból való megszerzésére nyújt alkalmat üzlet-telepem; csak az azzal tehetvén azt az alábbi áron, hogy én azok saját készítője vagyok. 1 kupaé, 6 karszek ripszből 120 frt, gobelinből 135 frt, selyemből 150 frt; ép úgy kaphatók satin vagy cretonra alkalmas butorzatok is a legnagyobb választékban. 2246

Terem: váci körút, 61. sz., I. emelet, a templommal szemben. **Karner József**, kárpitos-mester.

ROBEY és TÁRSAI
Budapest

ajánlják kitünő

konkolyválasztó,
szóró- és szelelő-rostáikat,
2 lovas sorvető-gépeket,
szórva-vető-gépeket,
szecska- és répa-vágókat,
és minden más, a gazdasági gép-szakmába vágó eszközöket, melyekből nagy készletet tartanak

Képes árjegyzékkel és bővebb tudósítással szívesen szolgálnak

Robey és társai.

LŐPOR,
fekete és fehér (svájci és angol),
robbanó por, dynamit,
gyújtókanóc, gyutacs, töltények,
valamint minden néven nevezendő 16- és robbanó anyagok a legolcsóbban kaphatók

ÉDER I-ső kir. lőpor-kereskedésében Budapest.
Iroda: IV. ker., váci-utca 12. sz. a.
Fennáll 1850 óta.

Lőpor-árak: 1 kilo legfin. svájci vadászp. dobozban... 2 20
1 angol "bőr vadászp. vásonzár-köb. 4 00
A lada és brpakolás díj: 1 kilónál 25 kr., 2 kilónál 30 kr., 3 kilónál 40 kr., 5 kilónál 50 kr.

Megrendeléseknél az ár egyuttal megküldését kérem.

A híres 30 éves valódi **szirmiai zárdá-szilvorumnak** egyedüli főraktára **Budapest**en, **ÉDER ANTAL GYULA** zongora-üzletében, váci-utca 12. sz. a. létezik.

Ára: nagy pezsgőüvegben 3 20
pintes üvegben 2.-

Szétkülöcsök, minden irányban előpéz- és utárvét mellett, mindenkor pontosan teljesíttetnek.

Ehredj fel, emberiség!
mert nincs többé véletlen, és szokásd magad ahhoz, ha nyereségre akarasz szert tenni, a tudományt vedd igénybe. A lottóban nyereséget csak a mennyiségtan által lehet elérni, s csak **Orlicé Rudolf** tanár, **Berlin, S. W., Wilhelmstrasse 127**, egyedül az, ki az általa, a mennyiség-tudomány segítségével kidolgozott, utasításokat mint

a szegények valódi jótéteményét nyújtja. Ezen utasítások tették nekem lehetővé rövid idő alatt

ternot
csinálhatni, miáltal mo-t szükségemről megszabadultam, s a tanárnak ezennel nyilvánosan köszönetet mondok. 2268

Hadersdorf. **Hablin Karolin**, divatárúsnő.

A Franklin-Társulat magyar irodalmi intézet kiadásában Budapest (egyetem-utca 4-ik szám) megjelent és minden könyvtárnak kapható:

A MAGYAROK TÖRTÉNETE
rövid előadásban.
Irtta
HORVÁTH MIHÁLY.
Ötödik javított kiadás.
Nagy 8-rét. - Ára füzve 3 frt. Vászomban köve 4 frt.

Kovács József
tanár

SEBÉSZI KÓRODÁJA
a budapesti kir. magy. egyetemen 1871/2, 1872/3 és 1873/4 tanévben.

Közlik
ANTAL GÉZA tr. és RÉCZEY IMRE tr.
kóródi tanárségéd. műlőnövendék.

44 fametszetű ábrával.
Ára füzve 2 frt 80 kr.

Épen most jelent meg a **FRANKLIN-TÁRSULAT** kiadásában Budapest: **Karner-Novák kereskedelmi tankönyvei II.**

Az egyszerű és kettős **KÖNYVVITEL** TANKÖNYVE **iparosok, kiskereskedők és gyárosok számára** ugyanzintén a gyakorlati pályára készülők ön tanulására és iskolai használatra.

Teljesen átdolgozta **NOVÁK SÁNDOR,** keresked. iskolai tanár, a budapesti kir. törvényszékkel keresked. ületi könyvek magyarságra állandó bíró szakértő.

ELSŐ RÉSZ:
A könyvvezetésről általában; az egyszerű könyvvitel minden mellék-könyvekkel gyakorlatilag kidolgozott, illetőleg elkönyvelt és beárolt példakkal; a könyv-vezetésre vonatkozó törvényes határozatok.

Ára 1 frt 60 kr.

VASÁRNAPI UJSÁG

Előfizetési feltételek: **VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK** együttl: egész évre... 42 frt, fél évre... 24 frt, 6 hónap... 24 frt, 3 hónap... 12 frt, 1 hónap... 4 frt. **Cseppán a VASÁRNAPI UJSÁG:** egész évre... 6 frt, fél évre... 4 frt, 6 hónap... 4 frt, 3 hónap... 2 frt, 1 hónap... 1 frt. **Cseppán a POLITIKAI UJDONSÁGOK:** egész évre... 6 frt, fél évre... 4 frt, 6 hónap... 4 frt, 3 hónap... 2 frt, 1 hónap... 1 frt.

37. szám. — 1876. Budapest, szeptember 10. XXIII. évfolyam.

ABDUL HAMID, AZ UJ SZULTÁN.

Hogy az általunk hierarchico-despotikusnak ismert török államban a fejedelemváltozásoly rögtön és zajtalanul lefolyt ténye az egész világot bálmatba ejti: az egészen természetesen. Mi már megszoktuk a szultánokat czimzetők szöszterinti jelentése után Mohammed helyetteseinek, isten-árnyékának a földön, sőt oly lényeknek tekinteni, kiknek autokratikus önkényök határt nem ismer, s a kik valósággal a megszemélyesített istenség fénysugarával vannak körülvéve. A történelem, természetesen, már ismételt alkalmakkor épen az ellenkezőt tanúsította előttünk, s maga a próféta is mint hagyományt hagyta hátra, hogy: ha a khalifa hitetlenség, zsarnokság, vagy más vétek bűnébe esik, gyűjjenek össze a nép vénei öt számadásra vonni és kényszeríteni, s mindenért akár halállal is büntetni. Megfelelően ide értendő az az eset is, midőn az uralkodókat, ha kormányzati képtelenségök bebizonyul, más-sal kell helyettesíteni; s csak azon emlékiratra kell visszagondolnunk, melyet a török reformpárt a mult télen az európai kabinetek elé terjesztett, hogy meggyőződjünk, miként a törököknek épen úgy, mint a persáknak, araboknak, és a többi mozlimeknek teljes tudatuk van hierarchico-politikai alkotmányuk ez oly fontos záradékáról, és — mint előbb Abdul-Aziznál s most V. Murádnál láttuk — készek is e záradék szerint eljárni. Más társadalmaknál az ily sűrű és rögtöni trónváltozás alig lett volna rázkódások és pártharcok nélkül keresztülvihető: a mozlim Törökországban azonban, melyet oly örömet szoktak minden barbárság mintája gyanánt jellemezni, egész mostanig teljesen fennáll a közrend és a köznyugalom, s fenn is fog állni, mind a mellett is, hogy a kedélyek az erőszakosan előidézett háboru harczeit által a legnagyobb szélsőségig fel vannak izgatva.

Mit nyert az ottomán császári állam ez új személyváltozással; vajjon az új intéző hatalom elősegítőleg, vagy gátolólag fog-e hatni: ennek felderítését — mint-hogy még nálunk nyugoton is oly nagy különbség van uralkodó és trónörökös között — Ázsiában még inkább a jövőre kell

ABDUL HAMID.